

Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Alaşehir Kazasında Güvenlik Sorunu ve Eşkıyalık Faaliyetleri¹

Abdullah Doğtekin²

Giriş

Aydın vilayetinin idari taksimatında, 1864 Vilayet Nizamnamesinde yapılan yeniliklerin bir neticesi olarak 1867 yılında önemli değişikliklere gidilmiştir. İdari bakımdan XIX. yüzyıla kadar Aydın sancağına bağlı bir kaza olarak mevcut durumunu koruyan Alaşehir, 1867 yılına gelindiğinde ise ulaşım kolaylığı nedeniyle Saruhan (Manisa) sancağına bağlanmıştır.³ Kuzeyinde Kula ve Eşme, doğusunda Buldan, güneyinde Buldan ve Nazilli, batısında ise Salihli ve Ödemiş kazaları yer almaktadır.⁴ Osmanlı döneminde ticaret yollarının yanı sıra askeri yollar bakımından da önemini korumayı başaran Alaşehir, ulaşım bakımından Manisa-Denizli ve İzmir-Uşak-Afyon güzergâhı üzerinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Kula-Selendi ve Demirci'ye uzanan tali bir yolla şehrin ulaşım imkânları kuzeye doğru genişlemiştir. Bunların yanı sıra geçitlerle Bozdağları aşan bir başka yolla Kiraz ve Ödemiş'e, oradan da bütün Küçük Menderes Havzasına bağlanmıştır.⁵ Tarihsel süreç içerisinde Alaşehir, Batı Anadolu Bölgesi'nin genelinde görüldüğü üzere ve bu bölgenin bir parçası olarak özellikle 17. yüzyıldan itibaren eşkıyalık

1 Bu kitap bölümü, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalında 2015 yılında hazırladığım “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Alaşehir (1839-1908)” isimli Doktora tezime dayanmaktadır. Bu çalışma, ilgili tezin dördüncü bölümünün “Güvenlik” isimli alt başlığından hem dilsel hem de verilerin değerlendirilmesi bağlamında çeşitli değişiklik, genişletme ve düzenlemeler yapılarak hazırlanmıştır.

2 Manisa Celal Bayar Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Rektörlük, ORCID: 0000-0002-5070-3666, abduallahdogtekin@hotmail.com

3 Feridun Emecen, “Alaşehir”, DİA, C.2, İstanbul 1989, s.343; Gülin Erdem, *Kastamonu, Aydın, Hüdavendigâr ve Ankara Vilayetlerinin İdari Taksimatı (1272 h./ 1855-6 ile 1328 h./1910-1)*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2001, ss.24-27.

4 Salname-i Vilayet-i Aydın, 1312, Vilayet Basımevi, İzmir, s.404.

5 Mehmet Akif Ceylan, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma Alaşehir*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004, s.60.

faaliyetlerine sahne olmuş, 19. Yüzyılın sonları ile 20 yüzyılın başlarında ise bölgedeki şekavet hareketlerinde oldukça önemli bir artış gözlemlenmiştir. Şüphesiz ki bu durum daha çok devletin merkezi otoritesinin zayıflamasına paralel olarak bölgede varlığını hissettirememesinin ve geri çekilmeye başlamasının bir sonucudur. Örneğin 18.Yüzyılda Aydın'dan Akşehir'e, Mersin'den Balıkesir'e kadar olan coğrafyada tam dört sene boyunca etkili olan Sarı Beyoğlu Mustafa isimli eşkıya, kervanları soyup, köyleri harap etmek ve birçok kimsenin ölümüne sebep olmak gibi fiilleri işlemek suretiyle Alaşehir ve çevresinde kelimenin tam anlamıyla dehşet saçmıştır.⁶ Asil soyguncu, kanun dışı hayatına bir suç işleyerek değil, adaletsizliğe kurban gittiği, ya da onlar tarafından suç sayılan (oysa halkın bu gözle bakmadığı) bir fiilden dolayı yetkili makamların kovuşturmasına uğradığı için veya bir namus veya onur meselesinden dolayı öç almak için başlar diyor Hobsbawm.⁷ Her ne kadar bölgenin geneliyle birlikte Alaşehir ve çevresinde de faaliyet gösteren 18. yüzyılın eşkıyalarından Sarı Beyoğlu Mustafa ile 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında oldukça etkili olan Çakırcalı Mehmet Efe'nin eşkıyalığa başlamaları, sosyal eşkıyalık olgusunu ortaya atan Eric J. Habsbawm'ın bu tezine uygun olsa da, bölgedeki eşkıyalığın ortaya çıkışında daha çok sosyo ekonomik faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Akdeniz tipi bir tarım toplumunda başlıca emek kaynağını genellikle dağlık bölgeler oluşturmaktadır. Pazar ekonomisiyle bağlantıları oldukça zayıf olan, tarımsal arazilerin kısıtlı oluşu yüzünden genellikle hayvancılıkla geçimlerini sağlayan dağ köylerinde fazla nüfus, buldukları yerleri terk ederek başka yerlerde iş aramak zorunda kalıyordu. Zira hayvancılıkla geçinebilecek insan sayısı da sınırlıydı. En önemli eşkıya kaynağı olan yerler kırsal ekonominin, gücü kuvveti yerinde olan erkeklerinin hepsine iş temin edemeyecek kadar yoksul olan, kırsal nüfus fazlasının söz konusu olduğu yerlerdi. Köylerini terk etmek suretiyle kentlere göç eden fakat buralarda düzenli iş sahibi olamayan göçmenler, başka yerlerde toprakta edinemeyince çaresizlik içerisinde ya medreselere sığınır ya taşra idarecilerine başıbozuk asker yazılır, ya da çete kurup eşkıya olmak zorunda kalırlardı.⁸ Eric J. Habsbawm'a göre de eşkıyalık yoksullaşmanın arttığı dönemlerde ve ekonomik kriz zamanlarında yaygınlaşma eğilimi gösteriyordu.⁹ Bir aileyi geçindiremeyecek kadar küçük

6 Çağatay Uluçay, *18. ve 19. Yüzyılda Saruhan'da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1955, ss.88-89.

7 Eric, J. Hobsbawm, *Eşkîyalar* (Türkçesi: Osman Akınhay), a Agora Kitaplığı, İstanbul 2011, ss.62-63.

8 Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, ss. 333-345.

9 Habsbawm, *age*, s.33.

mülklerin ağırlıkta olması yani “Minifundizm” bu durumun en önemli nedenini oluşturuyordu.¹⁰

Saruhan sancağında ve bu sancağın bir kazası olan Alaşehir’de ortaya çıkan eşkıyalık faaliyetleri nitelik bakımından incelendiğinde 18. ve 19. yüzyılların birbirlerinden olduğu farklı olduğu görölmektedir. 18. yüzyılın ilk yarısında her türden eşkıyaya rastlanmakla birlikte, bu yüzyılın ikinci yarısından ve 19. yüzyılın başından itibaren bu kapsamdaki eşkıyalığın ortadan kalktığını ve yerini bölgedeki nüfuzlu ayanların mücadelesinde bir araç olmaya bıraktığını görmekteyiz. Eşkıyalığın genelde Aydın vilayeti, özelde ise Alaşehir kazasında 20. yüzyılın başlarına kadar “zeybek” adı altında şiddeti artan bir şekilde devam ettiği görölmektedir.¹¹ Yeniçeri ocağının kaldırılmasından kısa bir süre sonra gerçekteşen 1828-29 Osmanlı- Rus harbinin getirdiği yıkım, ağır siyasal ve ekonomik koşullar savaştan dönen gençlerin eşkıyalığa başlamasında önemli bir rol oynamıştı. Bu faaliyetleri gerçekteştiren kişilere “Zeybek”, onların reislerine ise “Efe” adı veriliyordu. Ege bölgesinde Zeybekler eşkıyalığın yoğunlaşmasında etkili bir unsur olarak yer almışlar ve bu eylemlerini imparatorluğun yıkılışına kadar sürdürmüşlerdi.¹²

1. Alaşehir Kazası ve Yakın Çevresinde Çakırcalı Mehmet Efe ve Çetesinin Faaliyetleri

Genelde Batı Anadolu Bölgesi’nde, incelediğimiz konu itibariyle de Alaşehir kazası ve çevresinde etkili olan, 19. yüzyılın hatta Osmanlı Devleti’nin en önemli eşkıyalarından bir diğeride Çakırcalı Mehmet Efeydi. Efe, Aydın’dan Burdur’a hatta Konya’ya kadar olduğu geniş bir alanda faaliyet göstererek¹³ yaklaşık on beş yıl boyunca kan dökmek suretiyle bölgedeki güvenliği tehdit etmiş ve uzun yıllar yakalanmayarak devleti kelimenin tam anlamıyla acziyet içerisinde bırakmıştı. Yaptığı faaliyetlerle sadece Osmanlı kamuoyu tarafından değil Batı kamuoyu tarafından da yakından takip edilen Çakırcalı, zenginden alıp fakire vermesi yönüyle de Türklerin Robin Hood’u olarak tanımlanıyordu.¹⁴ Zaten onu ilginç kılan ve Batı kamuoyu tarafından takip edilmesine neden olan durum da buydu.

10 Habsbawm, s.46.

11 Uluçay, age, s.56-57.

12 Sabri Yetkin, *Egede Eşkıyalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.ss.52-53.

13 BOA, DH.MUİ. 2-7/3, 17 Mayıs 1326/30 Mayıs 1910. “Çakırcalı ile avenesinin takibatı için Burdur, Tefenni, Antalya’dan kuvve-i kafiye sevk olunduğu gibi Isparta’dan bir müfrezeye i’zami mutasarrıflığa yazıldığı, vilayete hem hudut olan mahallere de kollar sevk ve ta’limat-ı lazime i’ta edildiği Konya vilayetinden bildirilmiştir.” Ayrıca, Çakırcalının faaliyet gösterdiği geniş coğrafya için Bkz. Yaşar Kemal, *Çakırcalı Efe*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.98.

14 Çakırcalı Mehmet efe, eşkıyalığı boyunca gösterdiği tutum ve davranışlarıyla faaliyet sahasındaki fakir fukara halkın, eşkıya, eşraf ve devlet zulmüne karşı adeta savunucusu ve sözcüsü olmuş

Toplumsal baskılara boyun eğip dağa çıkmak zorunda kalan Çakırcalı'ya ilk destek babalığı olan Hacı Eşkîya'dan gelmiştir. Hemen Alaşehir, Ödemiş ve Salihli'nin önde gelen nüfuzlu eşraflarından Tevfik Bey, Halil Bey ve Kamil ağalara haber göndererek efenin dağa çıktığını bildirdi ve ihtiyaçlarının karşılanmasını isteyerek ellişer altın gönderilmesini talep etti. Bir süre sonra Tevfik, Halil ve Kâmil Beylerden beklenen paralar geldi. Halil Bey ayrıca Çakırcalı efeye bir mektup yazarak *“Biz burada dururken sen hiç çekinme. Bir elin İzmir’de, bir elin Ödemiş’te, bir elin İstanbul’da Padişahın sarayında demektir.”* diyordu.¹⁵

Çakırcalı'nın eşkıyalığa başlama nedeni de tıpkı 18. yüzyılın ünlü eşkıyası Sarı beyoğlu Mustafa gibi Hobsbawm'ın sosyal eşkıyalığın başlangıç nedenlerine ilişkin yaptığı tanımla birebir örtüşmektedir. Gerçekten de Çakırcalı eşkıyalığa babalığı olan Hacı Eşkîya'nın namus davasıyla ilgili intikamını almak ve aynı zamanda babası Ahmet Efe'nin de katili olan ve anasının namusuna ağır hakaretler yapan Boşnak Hasan Çavuş'u ortadan kaldırmak amacıyla başlamıştı.¹⁶

Ünlü şaki Çakırcalı Mehmet Efeye de yataklık eden yörenin önde gelen kişileri arasında Mütevellî Oğlu Tevfik Bey, dikkat çeken bir eşraf olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük derebeyleri soyundan gelen Tevfik Bey'in Alaşehir'de çiftlikleri, hanları, hamamları bulunmakta olup, Alaşehir yörelerinde Tevfik Bey demek aynı zamanda Çakırcalı demektir. Onun dağa çıkmasına yardım ettiği gibi önemli yatakları arasında da yer almaktadır. Bölgesinde başta tarla mevzuları olmak üzere herhangi bir ihtilafı karşılaştığı zaman ilk sözü *“Çakırcalıya bir haber yollarsam”* dir. Nihayetinde gerçekten de çok sıkıştığı zaman Çakırcalıya ulaşmakta ve Çakırcalı bölgeye intikal ederek Tevfik Bey'in düşmanlarının icabına bakmaktadır.¹⁷

Tevfik Bey, Amcaoğluyla yaşadığı çiftlik ihtilafını bir türlü çözemeyince her zamanki gibi Çakırcalı Mehmet Efe'den yardım talep ederek, ondan amcaoğlunu öldürmesini istemiş, bunun karşılığında da dilerse kendisine çiftliğini bile verebileceğini vadetmiştir. Bu duruma çok öfkelenen Çakırcalı Tevfik beye bir tokat atıp onu yere düşürmek suretiyle tepkisini göstermiştir. Yaşar Kemal, Çakırcalının bu olaydan sonra gerçek anlamda Çakırcalı olduğunu, ağalara, beylere sırtını dönerek o günden sonra hiçbir zaman

ayrıca vurgunlardan elde ettiği paralarla da fakirlikten dolayı evlenememiş gençleri evlendirmiş, köprü ve yol yapımı gibi hayır hizmetlerinde de bulunmuştu. Çakırcalının bu tür faaliyetleri için Bkz. Kemal, age, s.43-138.

15 Kemal, age, s.32.

16 Yetkin, age, s.86.; Kemal, age, ss.22-26.

17 Kemal, age, s.105.

onların aleti olmadığını söylemektedir.¹⁸ Tefvik Bey bu olaydan sonra kendisine dost ve destekçi olarak Çakırcalı'nın küçük dūřmanlarından biri olan İsmail Efe'yi seçmiş ve artık İsmail Efe'ye istediğini öldürtmüştür. Bu durumu haber alan Çakırcalı Tefvik Bey'e dersini vermek üzere Alařehir'in yolunu tutmuşsa da Tefvik Bey'i bulamamıştır. Bunun üzerine hedefini değiştiren Çakırcalı, Tefvik Bey'in dağlardaki yeni eşkıyası İsmail Efe'yi cezalandırmak amacıyla Efenin köyünün yolunu tutmuş ve cansiperane direnen İsmail Efe en sonunda evi ile birlikte yakılmak suretiyle öldürölmüştür.¹⁹

Çakırcalı Mehmet Efe adını ilk kez, vilayetin zenginlerinden ve babasının eski dūřmanlarından olan ayrıca fakir fukaraya zulmedip çalı kakırcaları destekleyen Mustafa Ağanın çiftliğini basmak suretiyle duyurdu. Efe, aynı zamanda Büyük Cerit ve amlıcalı Hüseyin çetelerinin de yataklığını yapan Mustafa Ağanın bin üç yüz lirasını gasp ederek bu parayı köylerde ne kadar evlenecek fukara genç varsa onlara dağıttı.²⁰

Çakırcalı'dan intikamını almak isteyen Mustafa Ađa, Köseliođlu isminde bir kişiye çete kurdurmak suretiyle eşkıyalığa başlattı. Bu sıralarda efeye şahsi dūřmanlıđı bulunan Kamalı Mehmet de bir çete oluşturarak eşkıyalar kervanına katıldı. Merkezi hükümetin bölgedeki etkisizliğinden faydalanan amlıcalı Hüseyin'in de Ödemiř dağlarının yolunu tutması üzerine kendisine dūřman çetelerin artmasından çekinen Çakırcalı, Kara Ali ve Hacı İlyasoğlu olađa taslak çeteler kurdurmak suretiyle dağlardaki gücünü artırdı. Aydın vilayetinin dağları kısa sürede eşkıya çeteleriyle dolmuştu fakat hükümet ve gönderdiği takip kolları ne yazık ki çeteler karşısında oldukça zayıf kalıyordu. Çakırcalı Mehmet'le dağlarda üstünlük yarışına giren Kamalı Mehmet, Küçük İsmail ve Gökdeliođlu Mehmet adlı taslak çetelerini kurarak bölgedeki şekavet hareketlerinin bir kat daha artmasına neden olmuştu.²¹

1904 senesinde sadece Çakırcalı değil aynı zamanda Kamalı ve taslak etesi olan Gökdeli etesi de faaliyetlerini iyice artırmıştı. Bu çetelerle mücadelede her türlü gayreti gösteren ancak bir türlü başarılı olamayan Kâmil Paşa aresizlik içerisinde geleneksel yöntemlere başvurarak Kamalı ve Gökdeli çetelerinin aile ve akrabalarını Ege adalarına sürgün etti.²² Çakırcalı ise eşkıyayla mücadelede acziyetin bir neticesi olarak 26 Mayıs 1904

18 Kemal, age, s.106.

19 BOA, Y.PRK.ASK. 247/70, 13 şubat 1322/26 şubat 1907 "Geen pazar günü saat 11'de Çakırcalı Mehmet, Ödemiş muzafatından Kaymakılar Karyesine gelerek evvelce mazhar-ı afv-ı Ali olmuş olan İsmail ile kain pederini katletmiş ve hanelerini yakarak savuşup gitmiş olduğu ma'ruzdur." Ayrıca bkz. Kemal, age, s.107-108.

20 Kemal, age, s.37-43.; Yetkin, age, s.88.

21 Yetkin, age, s.89.

22 BOA, Y.A.HUS. 469/35; BOA., Y.S.K.P. 86-21/2033'ten aktaran Yetkin, age, s.96.

tarihinde önce Birgi'de sonra da Ödemiş'te kalabalık bir halk kitlesi önünde düzenlenen af töreniyle yüze inmişti.²³

Eşkîyalık töresine göre büyük bir çete yüze indiği anda diğer çeteler dağda onun yerini alırdı. Çakırcalı çetesinin affa uğrayacağını öğrenen Kamalı Mustafa çetesi de faaliyetlerine hız vererek, taşkınlıklarını artırmıştı. Çete güpegündüz Alaşehir'e gelerek eşraftan Helvacı Çeltikoğlu'nun çocuklarını dağa kaldırmıştı.²⁴ Merkezi yönetim, Çakırcalı'nın affa uğramasıyla büyük bir sorundan kurtulduğunu düşünürken, bu sefer de dağlarda onun yerini alan ve Çakırcalı'nın yüze inmesiyle bölgedeki en güçlü çete konumuna yükselen Kamalı çetesiyle karşı karşıya kalmıştı. Üstelik Koca Hüseyin, Koca Mehmet ve Yılık Abdi çeteleri de şekavete başlayarak Aydın vilayetindeki asayiş alt üst ediyorlardı.

Aydın Valisi Kamil Paşa Sadaret makamına gönderdiği 17 Mart 1905 tarihli tahriratta, Ödemiş kazasında zuhur ederek Aydın sancağıyla Tire, Alaşehir, Salihli ve Kula kazalarında icrayı şekâvet eden eşkıya çetelerinin mevcut jandarmalar ile tedip ve tenkilleri için her ne kadar gayret edilmişse de Martini ve Gara tüfeklerine sahip olan eşkıyaya Şınayder tüfeklerini kullanan jandarmanın karşılık verememesinden şikâyet etmekte ve bu nedenle bölgede etkin olan Çakırcaoğlu ve Köse Ali Oğlu çetelerinin üstesinden gelinemediğinden yakınmaktaydı. Paşa birbirine rakip olan bu iki çeteden Çakırca oğlunun diğer çetenin reisi Köse Ali Oğlu'nu ortadan kaldırmasına rağmen şekâvetin sona ermediğini, Kamaloğlu'nun çetenin reisliğini üstlenerek yeni aveneleriyle birlikte eşkıyalık faaliyetlerine devam ettiğini belirtmekteydi.

Hükümet, eşkıyalık faaliyetlerinin artması karşısında çetelerle mücadelede çaresiz kalınca Kamalı çetesine af teklif etmiş ve kabul etmemesi durumunda ise kır serdarı olan aftaki Çakırcalı Mehmet Efe'ye takip ettirileceği tehdidinde bulunmuştu. Çetenin bu teklifi reddetmesi üzerine hükümet, dağları ve düşmanını iyi tanıyan tecrübeli eşkıya Çakırcalı'yı Kamalı'nın takibine memur ederek baş düşmanı aracılığıyla çeteyi ortadan kaldırttı.²⁵ Bu önemli işi başarıyla tamamlayan Çakırcalı, önce Muğla tarafına geçerek yörenin zenginlerinden birini soydu ve daha sonra kendisine pusu kuran Çerkezleri ortadan kaldırarak Antalya taraflarına geçti. Bu bölgede yaklaşık bir buçuk ay vakit geçirdikten sonra tekrar Aydın vilayeti dağlarına döndü.²⁶ Verdiğimiz bu

23 Yetkin, age, s.98.

24 Ahenk, 29 Mart 1320/10 Nisan 1904; 31 Mart 1320/12 Nisan 1904'ten aktaran Yetkin, age, s.98.

25 Ahenk, 13 Temmuz 1320/26 Temmuz 1904' den aktaran Yetkin, age, s.98.

26 Kemal, age, s.98.

bilgilerden de anlaşılacağı üzere Çakırcalı, Aydın Vilayetindeki Karıncalıdağ, Babadağ, Madran ve Beşparmak dağlarından Toroslara kadar geniş bir alana ve sağlam bir yatak ağına sahipti. Bu süreç içerisinde Çakırcalı, padişahın affına mazhar olarak dehalet etmişti. Esasen devlet çaresizliğinin bir sonucu olarak bu meşhur şakinin faaliyetlerini durdurmak adına onunla pazarlık etmiş ve yüze inmesini sağlamıştı. Hükümet bu hamlesiyle hem Çakırcalı belasından kurtulmak istiyor hem de onun yardımıyla icrayı şekâvete devam eden diğer çetelerin üstesinden gelmek istiyordu.

Nitekim aynı belgeden anladığımızı göre Çakırcalıoğlu'nun yardımları sayesinde diğer çetenin reisi olan Kamalıoğlu ortadan kaldırılmış fakat çetenin kalan üyeleri faaliyetlerine devam etmişlerdi. Üstelik yeni yeni eşkiya çeteleri de türeyerek sadece köylerden değil kasabalardan da dağa adam kaldırmak suretiyle fidye almışlar bazılarını tahliye bazılarını ise katletmişlerdi. Takip kollarını yetersizliği ve bölgede güvenliğin bir türlü sağlanamaması üzerine yeni bir irade-i seniyye ile daha önce gönderilen seksen kişilik geçici jandarma birliği yüz elli kişiye tamamlanarak eşkiya takibine memur edilmişti fakat vilayette bulunan jandarma alayının silahları merkezle yapılan tüm yazışmalara rağmen henüz Martini ile değiştirilmemişti. Ayrıca alayda yaşanan istifalardan dolayı sayı yetersiz olduğu için çetelerle mücadelede diğer kazaların jandarmalarından da yararlanılıyordu. Ancak bunların ellerinde bulunan Şinayder marka tüfekler, Martini ile mücadele eden eşkiyaya yaklaşılamamasına ve başarısızlığa neden oluyordu.²⁷ Bu durum jandarmaların güçsüzlüğünü anlayan çetelerin daha cesur ve daha korkusuz hareket etmeleri sonucunu doğuruyordu.

Çakırcalı yüze indikten sonra dağlar hızlı bir şekilde çetelerle dolmuş ve yaklaşık otuz kırk çete, dağları yine mesken tutmuştu. 1905 nisanından itibaren efenin düşmanı olan çetelerin yüze inmesiyle birlikte Mehmet Efe şekavet hareketlerine yeniden başladı. Çakırcalı'nın ikinci kez eşkiyalığa başlamasında çeşitli nedenler vardı. Mevcut sermayesini tüketmiş olması ve kendi askerlerinin maaşlarını bile veremeyen devletin, aftaki çeteye söz verdiği paraları ödeyememesi bu durumun önemli bir sebebini oluşturuyordu. Çetenin gücünü ve varlığını sürdürebilmesi için vurgunlar yapmak ve dağa adam kaldırmak suretiyle yataklarını ve üyelerini beslemesi gerekiyordu. Fakat en az bunun kadar önemli bir diğer neden de Vali Kâmil Paşa'nın siyasal rakibi ve aynı zamanda II. Abdülhamid'in jurnalcisi olup, Kâmil Paşayı takip etmek için İzmir'de görevlendirilen Kaymakam Refik Bey'in Çakırcalı'nın baş düşmanı olan Çamlıcalı Hüseyin çetesini affetmesi ve kır serdarı olarak görevlendirmesiydi. Eşkiyalık töresine göre büyük

27 BOA, BEO. 2332/18947, 4 Mart 1321/17 Mart 1905.

çeteler aynı anda dağda bulunmazlardı. Biri affedildi mi diğeri faaliyetlerine başlardı.²⁸

Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı yeniden şekavete başlayan Çakırcalı, 14 Nisan 1905 tarihinde Alaşehir'in Çavuşlar karyesi muhtarına bir mektup yazarak silah ve para talebinde bulunmuş, fakat muhtarın durumu valiliğe ihbar etmesi üzerine hakkında yakalama emri çıkarılmıştı.²⁹ Para ihtiyacı iyice artan Çakırcalı bir türlü faaliyetlerine ara vermiyordu. Şubat 1906 tarihli belge Çakırcalının 20 kişi kadar bir toplulukla Alaşehir'de bulunduğunu bildiriyordu.³⁰ 1906 senesi başlarında önce Tireyi basmak suretiyle bölgenin zenginlerinden külliyetli miktarda para kaldırmış, hemen ardından da Alaşehir'in önde gelen zenginlerine gönderdiği mektuplarla tekrardan para ve silah talebinde bulunmuştu.³¹ Bütün bunlarla beraber Çakırcalı Mehmet Efe, af süreci sona erdiği halde sanki aftaymış ve kır serdarıymış gibi hareket ediyor ve eşkıya takibine memur olduğu beyanıyla Alaşehir'in Burhan köyü muhtarını katledip, bir kadını döverek vukuatı haber vermemeleri için de köy halkını tehdit ediyordu.³²

Şekavet hareketlerinin iyice yoğunluk kazanması ayrıca Aydın vilayetinde yaşayan yabancıların ve onların haklarını savunan konsolosların baskılarını artırması neticesinde hükümet 1906 yılı başlarında Aydın Vilayeti Umum Takip Kumandanlığına sarayında oldukça güvendiği Kalkandelenli Arnavut Kara Said Paşayı atadı. Said Paşa'nın en önemli amacı Çakırcalı Mehmet Efe'yi ele geçirmekti fakat bütün çabalarına rağmen efe bir türlü ele geçirilemiyordu. Ancak gösterdiği tüm özveri ve uğraşlara karşın Mehmet Efe'nin izini bir türlü bulamayan Kara Said Paşa, bezginliğe düşerek sağlık sorunlarını gerekçe göstermek suretiyle istifa etmek zorunda kaldı.³³ Said Paşa'dan sonra tüm vilayette Çakırcalı dışında da şekavet hareketlerinin artması ve yönetimin çaresizliği efenin 16 Nisan 1906 'da bir defa daha yani ikinci kez affedilmesi sonucunu doğurdu.³⁴

Merkezi yönetim eşkıyayla mücadelede hep bilinen geleneksel yöntemleri uyguluyor ancak bu tedbirler her zamanki gibi bir türlü istenilen sonuçların alınmasını sağlayamıyordu. II. Meşrutiyetin ilanından eylül 1909 tarihine kadar olan ortalama bir yıllık süre içerisinde hükümet, Aydın vilayetine tam

28 Yetkin, age, ss.100-103; Kemal, age, s.67.

29 BOA, Y.EE..KP. 24/2357, 09 S 1323/14 Nisan 1905.

30 BOA, Y.EE..KP. 27/2672, 01 M 1324/25 Şubat 1906.

31 BOA, Y.S.K.P. 86-24/2357 den aktaran Yetkin, age, s.106.

32 BOA, Y.EE..KP. 24/2368, 19 S 1323/24 Nisan 1905.

33 Yetkin, age, s.108.

34 Ahenk, 5 Nisan 1322/18 Nisan 1906.

altı kez vali ataması yapmış fakat bu değişiklikler hiçbir işe yaramamıştı. 6 Eylül 1909’ da bir kez daha değişikliğe giden yönetim Mahmut Muhtar Paşa’yı vilayete atadı.³⁵ Bu sıralarda Çakırcalı şekavet hareketlerine, takip kolları ise onu arama faaliyetlerine devam ediyordu. Teşkilat-ı Mahsusanın önemli isimlerinden Kuşcubaşı Eşref’in komutası altında gönüllülerden Arnavut ve Çerkez ağırlıklı olarak oluşturulan takip kolları Çakırcalı’nın evini yakarak mallarına zarar verdikleri gibi ailesini de sürgüne gönderdiler. Devlet Çakırcalının can damarına basarak ve tam da bir eşkıya gibi davranarak onu ele geçirebileceğini zannediyordu. Efe, bu duruma tepkisini Muğla’ya gitmekte olan resmi bir postayı vurup 595 bin kuruş gibi külliyetli bir meblağa el koymakla gösterdi. Böylece kendisine ve ailesine karşı yapılanların intikamını aldığı gibi mallarına verilen zararı da karşılamış oluyordu.³⁶

Vali Mahmut Muhtar Paşa’nın 5 Haziran 1910 tarihinde Dâhiliye Nezareti’ne bildirdiğine göre Çakırcalı çetesi aynı günün sabahında saat yedi buçuk sularında Eşmenin Kaya Pınar köyü civarında görülmüştü ve Alaşehir’in İnegöl (Sarıgöl) ve Çavuşlar Köyleri istikametinde ilerliyorlardı. Valinin Manisa’dan aldığı telgrafa göre Eşme, Alaşehir ve Salihli’den hemen müfrezeler çıkarılmış ve bu gelişme üzerine Buldan taraflarında bulunan Eşref Bey müfrezesinin acilen İnegöl ile Kilas ve Balyanbolu arasındaki geçitleri tutarak eşkıyanın önünü kesmesi gerektiği Aydın valisi tarafından Buldan Kaymakamlığı’na yazılmıştı. Vilayet efeyi yakalamak için Konya, Isparta, Burdur ve Teke mutasarrıflıklarıyla da sürekli iletişim halindeydi. Alınan bilgilere göre efe, Uşak- Afyon Karahisar hattının ortalarına doğru ilerlemekteydi. Fakat her ihtimale karşı Alaşehir- Buldan arasındaki mühim geçitleri tutmak için Sarayköy’den de kuvvetli bir müfrezeye sevk olunmuştu.³⁷

Aydın vilayetinden Hüdavendigâr vilayetine, diğer taraftan da Antalya’ya Toroslara kadar geniş bir sahada faaliyet gösteren Çakırcalı, kurmuş olduğu taslak çeteleri marifetiyle de takip kollarını adeta parmağında oynatıyordu. Bu süreç içerisinde vilayet, merkezi hükümetle sıkı bir diyalog halindeydi. Zira Vali Mahmut Muhtar, bir gün sonra Dâhiliye Nezareti’ne gönderdiği telgrafa Çakırcalı çetesinin 11 atlı olarak Eşme cihetinden Aydın vilayeti dâhiline geçiş yaptığını, önlerini kesmek üzere bazı geçit ve mahallerin tutulması için muhtelif cihetlere müfrezelerin çıkarıldığını bildiriyordu. Nitekim çete, Alaşehir’in İnegöl Nahiyesine bağlı Çöp köyünde metin ve kayalık bir mahalde, çıkarılan müfrezelerden birisine ögle vakti tesadüf ederek

35 BOA, İrade-i Dahiliye, 10133/1216; Ahenk 20 Ağustos 1325/7 Eylül 1909’dan aktaran Yetkin, age, s.127.

36 Yetkin, age, s.142-143.

37 BOA, DH.MUİ. 2-7/3, 23 Mayıs 1326/5 Haziran 1910.

müsademeye tutuşmuştu. Vali, yanına bir müfreze ve jandarma kumandanını da almak suretiyle trenle acele bir şekilde olay mahalline hareket ettiğini bildiriyordu.³⁸

Vali bir gün sonra yani 7 Haziran günü Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta ise olay hakkında daha detaylı bilgiler veriyordu. Buna göre, İnegöl ile Çöp Köyü arasındaki sazlık alanda Yüzbaşı Salih Bey kumandasındaki Alaşehir'den gönderilen bir müfreze ile Çakırcalı çetesi 6 Haziran sabahı saat beş sıralarında müsademeye tutuşmuştu. Çatışmalarda avantaj hâkim tepeleri ele geçiren Çakırcalı çetesindeydi zira asker alçak taraflarda yer tutabilmişti. Müsademe Akşam saat sekize kadar neticesiz olarak devam etmiş fakat saat sekizde müfreze taarruza kıyam edince bir şehit ile iki yaralı vermek zorunda kalmıştı.

Merkezi hükümetin yerel temsilcileri eşkıya çeteleriyle mücadelede kolluk kuvvetlerinin yetersizliği nedeniyle mecburiyeti karşısında çoğu zaman bölge halkından da yardım alıyorlardı. Fakat gerek eşkıya takibinde gerekse de çetelerle müsademede canla başla mücadelede gayret eden köylüler çoğunluğunun silahlarının olmaması var olanlarında eşkıya silahları karşısında tesirsizliği nedeniyle gerekli katkıyı sağlayamıyorlardı. Bu nedenle çetelerle meydana gelen çatışmalarda tüm iyi niyetlerine rağmen bu bi-çare köylüler ya bozguna uğrayıp kısa sürede dağılıyorlar, ya da çok sayıda şehit ve yaralı vermek zorunda kalıyorlardı.³⁹ Nitekim Alaşehir'in 20 km kadar doğusunda bulunan Çöpderesi köyüyle İnegöl arasındaki sazlıkta Çakırcalı çetesiyle karşılaşılması üzerine civar köylerden silahsız ve kısmen de çifteleri ile silahlı sayıları 100 ile 200 arasında değişen ahali gelmiş ise de kötü silahlar ile eşkıyaya yaklaşmaları ve zarar vermeleri mümkün olmayınca çoğunluğu geri dönmek zorunda kalmış, sadece 20 kadarı müsademeye devam edebilmişti.⁴⁰

Akşam saat 11 sıralarında ise Sarayköy- Buldan yoluyla güney istikametinde sevk ettirilen ve toplam sayıları kırk kişiyi bulan Çakırcalının düşmanlarından olan Mülazım Eşref Bey ve Koca Mehmet müfrezeleri eşkıyanın arkasını alacak şekilde müsademeye iştirak etmişlerse de topyekûn bir taarruzu gerçekleştirilememişlerdi. Bunun en önemli sebebi askeri birliklerin dağınık şekilde bulunmaları ve kesik arazide birbirlerinden haberdar olmamalarıydı. Bu nedenle hücum Eşref Bey ve Koca Mehmet başta olmak üzere bir Nizamiye onbaşı ve yedi nefer efradı muvakkate ile bir köylüden yani toplamda 11 kişiden oluşan bir grupla gerçekleştirilmek zorunda kaldı. Fakat Çakırcalı çetesine karşı yapılan bu saldırıdan da bir

38 BOA, DH.MUİ. 2-7/13, 24 Mayıs 1326/6 Haziran 1910.

39 BOA, DH.MUİ. 2-7/3, 16 Mayıs 1326/29 Mayıs 1910.

40 BOA, DH.MUİ. 2-7/13, 25 Mayıs 1326/7 Haziran 1910.

netice alınamamış başta Koca Mehmet ile onuncu alayın ikinci taburunun dördüncü bölüğünden Hasan onbaşı hayatını kaybederken ikisi ağır ikisi hafif olmak üzere dört yaralı verilmişti. Ölü ve yaralılar bununla da sınırlı değildi. Müsademe hattının diğer kısmında verilen kayıplarla beraber toplam kayıp dört şehit ile yedi yaralıya yükselmişti. Üstelik çete bu fırsattan istifade ederek mevzilere olan hâkimiyetlerini de kullanmak suretiyle açık buldukları bir yerden savuşarak saat yarım sularında gözden kaybolmuştu.

Valinin bölgeden bildirdiğine göre çete sıcağı sıcağına takip edilememişti fakat Alaşehir'den Ödemiş cihetine geçmesi kuvvetle muhtemeldi. Bu nedenle Ödemiş taraflarında dahi önemli geçitlere müfrezeler sevk edilmişti ve oralarda da bir müsademenin çıkması an meselesiydi.⁴¹ Nitekim Çakırcalı çetesi, 13 Haziran 1910 tarihinde Vali Mahmut Muhtar'ın Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgraftan anlaşıldığına göre Kaymakam Halit Ziya Bey'in 50 kişilik müfrezesi ile Kelas- Birgi arasında karşılaşarak müsademeye tutuşmuştu. Ödemiş ve Seki Güneyden 90 kişilik iki müfreme yola çıkarıldığı gibi, Alaşehir, Salihli, Aydın ve Nazilli'den de eşkıyanın hattı ricatı üzerine müfrezeler çıkarılmıştı. Ayrıca Ödemiş'e 100 kişiden oluşan efradı nizamiye askeri de gönderilmişti. Nizamiye askerlerinin gece saat on iki sularında Ödemiş' te olması bekleniyordu ve askerler ulaşır ulaşmaz müsademe bölgesine gönderilecekti. Ancak Vilayet valisine göre gayet çıplak ve tepelik bir mevkiye bulunan müsademe sahasının kuşatılabilmesi ve eşkıyanın kaçmasına yeniden fırsat verilmemesi için beş yüz kadar kişiye ihtiyaç vardı.⁴² Bu arada Vali Mahmut Muhtar, Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta Çakırcalı'nın takibinde gösterilen himmet ve gayretin cidden takdire şayan olduğunu ve kat'i neticenin alınabilmesi için bütün çabanın şiddetle devam ettirileceğini ifade ediyordu. Bu gelişmeler yaşanırken basında Çakırcalı'nın etrafının tamamen sarıldığı, tüm geçitlerin tutulduğu ve yakalanmasının an meselesi olduğu yazıyordu. Ancak efe, müfrezeleri yenilgiye uğratarak bir yolunu bulup kuşatmayı yarmayı başarmıştı. Zira müsademe sahası Çakırcalının en iyi bildiği bölgelerden biriydi. Bu durumda basın, "Artık şüphe götürmez bir hakikattir ki Çakırcalının bu gidişle tutulması kabil değildir. Bunu şimdiye kadar yüzlerce binlerce acı tecrübelerle anladık."⁴³ demek suretiyle kamuoyundaki ümitsizlik tablosunu gözler önüne seriyordu.

Bu gelişmeler yaşanırken, Aydın Valisinin Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği 15 Haziran 1910 tarihli telgraftan öğrendiğimize göre Çakırcalı bu son çarpışmada önemli bir yara almıştı. Çakırcalı'nın bulunduğu mevkiye

41 BOA, DH.MUİ. 2-7/13, 25 Mayıs 1326/7 Haziran 1910.

42 BOA, DH.MUİ. 2-7/13, 31 Mayıs 1326/13 Haziran 1910.

43 Köylü, 29 Mayıs 1326/11 Haziran 1910'dan aktaran Yetkin, age, s.144.

kanlı bez parçalarının bulunması ve keşfedilen izden yürürken oturduğu mahallerde pelte pelte kan parçaları görülmesi ayrıca kullandığı dürbünün kılıfıyla kanlı kuşağını müsademe mahallinde bırakması önemli kanıtlar olarak görülüyordu. Bu son durum valiyi oldukça ümitlendirmişti. Vali Mahmut Muhtar, Çakırcalı'nın içinde bulunduğu hal ve müfrezelerin çokluğu göz önüne alındığında efenin ele geçirilmesinin her an sonuçlanabileceğini düşünüyordu.⁴⁴ Fakat bu beklenti nafileydi ve efe, kasım 1911'de öldürüldüğü ana kadar daha birçok şekavet hareketinin içerisinde bulunacak ve asla yakalanamayacaktı.

2. Alaşehir Kazası ve Yakın Çevresinde Diğer Eşkîya Çetelerinin Faaliyetleri

Bölgedeki eşkıyalık faaliyetleri o kadar yoğunlaşmıştı ki Gayrimüslim Rum cemaatlerinin şikâyetleri sadece Alaşehir ile sınırlı kalmıyor, Salihli ve Kula gibi kazaların Rum ahalisi de Fener Rum Patrikhanesi'ne güvenlikle ilgili sorunlarını arz ediyorlardı. Patrikhane kendisine başvuran Rum cemaatlerinin sorunlarını çözmek adına muhtıralar yayımlayarak padişahın ricacı oluyor ancak bir türlü olayların ardı arkası kesilmiyor ve devlet eşkıyayla mücadelede her zamanki gibi yetersiz kalıyordu.

Nitekim Fener Rum Patrikhanesi'nin yayımladığı 17 Ekim 1903 tarihli muhtıradan anlaşıldığına göre, Kula ve çevresinde ortaya çıkan eşkıya çeteleri kasabanın Rum eşrafından birkaç kişiyi dağa kaldırmak suretiyle Hacı Yusuf Oğlu Kozmo'dan 150, Lok Oğlu Hacı Petro'dan 20 ve Dimitri Hacı Mihail'den 15 lira fidye isteyerek, almadıkça salıvermeyeceklerini bildirmişler ve Hacı Tanaş Oğlu Tanaş'ı tehlikeli surette yaralamışlardı. Muhtıradan Alaşehir-Kula havalisinde dolaşmakta olan Çakıcı Ali isimdeki meşhur şakinin yönetimindeki çetenin Seleli Oğlu Antaş'ın evini basmak suretiyle dağa kaldırdıkları ve o esnada pederinin yardımına gelen oğlu Hristo'yu dahi ağır şekilde yaraladıkları ve iki gün sonra 600 lira fidye alarak esiri salıverdikleri söyleniyordu.

Çete, Seleli Oğlu Antaş'ı serbest bırakmıştı ancak muhtıradan öğrendiğimize göre Antaş, maruz kaldığı eza ve cefadan dolayı ertesi gün vefat etmiş, oğlu ise aldığı yara yüzünden ümitsiz bir duruma düşmüştü. Patrikhane, ahalinin ticari işleri için civar kazalara gidip gelmelerinin tam da zamanı iken bırakınız uzağı, hanelerinden dışarı çıkmaya dahi cesaret edemediklerini söylüyordu.⁴⁵

44 BOA, DH.MUİ. 2-7/13, 2 Haziran 1326/15 Haziran 1910.

45 BOA, DH.MKT. 785/42, 4 Teşrin-i Evvel 1319/17 Ekim 1903.

Dâhiliye Nezareti yayımlanan muhtıra üzerine durumu Aydın vilayetine yazarak olayların araştırılmasını ve gerekli tedbirlerin alınmasını istedi.⁴⁶ Vilayet yaptığı incelemeler sonucunda Dâhiliye Nezareti'ne yaptığı açıklamada zikredilen bölgede öyle denildiği gibi birkaç eşkıya çetesi olmayıp çok sayıda çetenini bulunduğunu bildiriyor ve Seleli Oğlu Antaş'ın zannedildiği gibi Çakırcalı Ali tarafından değil yine Ödemiş taraflarında türeyen Mahmut namında bir şaki tarafından kaldırıldığını, adı geöen eşkıya Mahmut'un ise daha sonra Tire taraflarında öldürüldüğünü haber veriyordu.⁴⁷

Alaşehir kazası ve civarında icrayı şekavette bulunan eşkıya çetelerinin en önemlilerinden biri de meşhur şaki Kamalı Mustafa'nın çetesi idi. Kamalı, Alaşehir tüccarından Hezan Oğlu Hacı Panayot ve biraderi Manolaki ile Tortoğlu isimli Alaşehirli Rum tüccarlarına mektup göndermek suretiyle para talebinde bulunmuş, verilmemesi durumunda ise tehditler savurmuştu.⁴⁸ Mahalli Rum Cemaati canlarının tehlike altında bulunduğu gerekçesiyle Fener Rum Patrikhanesi'ne başvurarak şikâyet ve korkularını iletmışler, patrikhane de bir muhtıra yayımlayarak her zaman olduğu üzere merkezi yönetimden gereğinin yapılmasını istemişti.⁴⁹

Alaşehirli Rumlar, muhtıradan anlaşıldığına göre Kamalı Mustafa'nın Rum mu'teberanından birkaç kişiye mektup göndermesinden dolayı korkarak, can, mal ve ırzlarının endişesine kapılmışlardı. Hatta bu nedenle mektupların suretlerini Patrikhaneye de göndermişler ve Kamalı Mustafa çetesinin bu kadar cüretkâr davranmasından Alaşehir'in yerel idarecilerini sorumlu tutmuşlardı. Onlara göre hükümet-i mahalliye bir müddetten beri kasaba havalisinde dolaşan ve eşkıyalık yapan Kamalı Mustafa çetesinin takibatını yapmadığı ve gerekli tedbirleri almadığı için bu çete bu kadar pervasızca hareket ediyordu.⁵⁰

46 BOA, DH.MKT. 785/42, 7 Teşrin-i Evvel 1319/20 Ekim 1903.

47 BOA, DH.MKT. 785/42, 4 Teşrin-i Evvel 1319/17 Ekim 1903.

48 BOA, DH.MKT. 785/42, 9 Teşrin-i Sani 1319/22 Kasım 1903; Kamalı Mustafa nam şakinin Alaşehir tüccarından Hezan Oğlu Hacı Panayot ve biraderi Manolaki'ye gönderdiği mektup: "Ey dostum! Siz bu işleri çocuk oyuncağını zannediyorsunuz? Benim evvel gönderdiğim adama niçin oyun ediyorsunuz? Siz beni köpek mi zannediyorsunuz? Biraderim Kemal ile i'zama tutasınız. Yirmi Lira gönderdiğiniz adam ile para istemedim ve o adam ile beş yüz lira gönderseniz kabul etmem. İş bu mektup görüldüğü anda iki kardeş dört yüz lira en evvel gönderdiğim efendiye teslim edip, isterseniz beraber gelesiniz. Başka bir ziyanımız olmaz. Şayet bugün yarın evvelkisi gibi babam İzmir'de, kardeşim cehenneme gitti gibi manasız itiraz edecek olursanız sözümün katiyen reddedildi itibar ile ba'de bin liraya mal olacağı emin olunuz. Bunun ile beraber iki yüz adet martin fişengi, o adama bir takım elbise ve bir adet muşamba dahi teslim etmeniz bir dahi talep edilmemek üzere ihtar olunur. El- Ma'ruf şaki Gamalı Mustafa"

49 BOA, DH. MKT. 785/42, 13 Kanun-u Evvel 1319/26 Aralık 1903.

50 BOA, DH.MKT. 785/42, 24 Teşrin-i Sani 1319/7 Aralık 1903.

1904 senesinde sadece Çakırcalı değil aynı zamanda Kamalı ve taslak çetesi olan Gökdeli çetesi de faaliyetlerini iyice artırmıştı. Bu çetelerle mücadelede her türlü gayreti gösteren ancak bir türlü başarılı olamayan Kâmil Paşa, Kamalı ve Gökdeli çetelerinin aile ve akrabalarını Ege adalarına sürgün etti.⁵¹ Çakırcalı ise eşkıya ile mücadelede acziyetin bir neticesi olarak 26 Mayıs 1904 tarihinde önce Birgi'de sonra da Ödemiş'te kalabalık bir halk kitlesi önünde düzenlenen af töreniyle yüze inmişti.⁵²

Eşkîyalık töresine göre büyük bir çete yüze indiği anda diğer çeteler dağda onun yerini alırdı. Çakırcalı çetesinin affa uğrayacağını öğrenen Kamalı Mustafa çetesi de faaliyetlerine hız vererek, taşkınlıklarını artırmıştı. Çete güpegündüz Alaşehir'e gelerek eşraftan Helvacı Çeltikoğlu'nun çocuklarını dağa kaldırmıştı.⁵³ Merkezi yönetim, Çakırcalı'nın affa uğramasıyla büyük bir sorundan kurtulduğunu düşünürken, bu sefer de dağlarda onun yerini alan ve Çakırcalı'nın yüze inmesiyle bölgedeki en güçlü çete konumuna yükselen Kamalı çetesiyle karşı karşıya kalmıştı. Üstelik Koca Hüseyin, Koca Mehmet ve Yılık Abdi çeteleri de şekavete başlayarak Aydın vilayetindeki asayişini alt üst ediyorlardı.

Hükümet, eşkıyalık faaliyetlerinin artması karşısında çetelerle mücadelede çaresiz kalınca Kamalı çetesine af teklif etmiş ve kabul etmemesi durumunda ise kır serdarı olan aftaki Çakırcalı Mehmet efeye takip ettirileceği tehdidinde bulunmuştu. Çetenin bu teklifi reddetmesi üzerine hükümet, dağları ve düşmanını iyi tanıyan tecrübeli eşkıya Çakırcalıyı Kamalı'nın takibine memur ederek baş düşmanı aracılığıyla çeteyi ortadan kaldırttı.⁵⁴

Hükümetin aldığı bütün tedbirlere rağmen eşkıyalık sadece Alaşehir kazasında değil, Ödemiş, Tire, Salihli ve Kula kazaları başta olmak üzere Aydın vilayetinin hemen her yerinde artan şekilde devam ediyordu.⁵⁵ Dâhiliye Nezareti'nden Aydın vilayetine gönderilen yazıdan anlaşıldığına göre, Saruhan sancağı dâhilinde zuhur eden eşkıya, yerel hükümet temsilcileri tarafından şiddetle takip edilerek bunlara yataklık eden ve fidye almalarına vasıta olan şahıslar derdest olunmuştu. Şiddetli takibata maruz kalan eşkıya, bu gelişmeler üzerine bölgenin nüfuzlu Rum tüccarlarından Pavli Efendi'yi kasaba dışındaki çiftliğini tahrip ve hayvanlarını telef etmekle tehdit ediyordu. Hatta Alaşehir'den bir İslam çocuğunu dağa kaldırıp istedikleri para Pavli Efendi tarafından verilmediği için acımasızca öldürüvermişlerdi.

51 BOA, Y.A.HUS. 469/35; BOA., Y.S.K.P. 86-21/2033'ten aktaran Yetkin, age, s.96.

52 Yetkin, age, s.98.

53 Ahenk, 29 Mart 1320/10 Nisan 1904; 31 Mart 1320/12 Nisan 1904'ten aktaran Yetkin, s.98.

54 Ahenk, 13 Temmuz 1320/26 Temmuz 1904'den aktaran Yetkin, age, s.98.

55 BOA, BEO. 2532/189847, 8 Mart 1321/21 Mart 1905.

Kararlılıklarını göstermek adına da bölgenin itibarlı Müslümanlarından iki şahıs aracılığıyla Pavli ve Mihail Efendilere mektup göndererek belirtilen süre zarfında yüzer lira vermezlerse çiftliklerinin harap edileceği ve kendilerinin de öldürüleceği bildirilmişti. Başta Pavli Efendi olmak üzere büyük bir korku ve endişeye kapılan Alaşehir Rum cemaati yaşanan olaylar neticesinde huzur ve emniyetlerinin zarar gördüğü gerekçesiyle İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne şikâyetle bulunmuşlardı.⁵⁶ Gelişmeler üzerine bir muhtıra yayımlayan patrikhane padişahtan söz konusu eşkıyaların tenkil edilerek huzur ve asayiş ortamının yeniden sağlamasını rica ediyordu.⁵⁷

Aydın vilayetinden Sadaret makamına gönderilen 17 Mart 1905 tarihli tahriratta Aydın Valisi Mehmet Kâmil Paşa şekâvet hareketlerini adeta salgın haline geldiğini ifade ediyordu. Kâmil Paşa'nın anlattıklarına göre; Çakırca oğlu çetesi, Köse Ali Oğlu çetesi ile müsademe ediyor, Köse Ali Oğlunun Çakırçalı tarafından öldürölmesi üzerine ise Kamalı Oğlu bu çetenin reisliğini üzerine alıp yeni üyeler dâhil etmek suretiyle şekavete devam ediyordu. Adı geçen çetelerin dışında yeni yeni eşkıya çeteleri de ortaya çıkarak, Ödemiş kazasından başka oraya hem civar olan Tire kazasıyla Aydın sancağına ve Saruhan sancağının Alaşehir, Salihli ve Kula kazalarına tecavüzde bulunup yalnız köylerden değil kasabalardan dahi adam kaldırıp fidye-i necat olarak bazılarını tahliye, bazılarını ise katlediyorlardı. Karşı karşıya kalman çaresizlik üzerine vilayet hükümetten yardım istemiş ve padişahın İrade-i Seniyyesi ile Arnavud ve yerli bahadırlardan oluşan seksen kişilik bir geçici jandarma birliği gönderilmişti. Bunlara mevcut jandarmalardan yüz yirmi kişi daha ilave edilerek iki yüz kişilik bir müfreze oluşturulmuş ve Martini tüfekleriyle teçhiz edilerek eşkıya takibine çıkarılmıştı.⁵⁸

Çakırçalı yüze indikten sonra dağlar hızlı bir şekilde çetelerle dolmuş ve yaklaşık otuz kırk çete, dağları yine mesken tutmuştu. Kâmil Paşa'yı takip etmek için İzmir'de görevlendirilen Kaymakam Refik Bey, Çakırçalının baş dışmanı olan Çamlıcalı Hüseyin çetesini affetmiş ve kır serdarı olarak görevlendirmişti. Eşkıyalık töresine göre büyük çeteler aynı anda dağda bulunmazlardı. Biri affedildi mi diğerisi faaliyetlerine başlardı.⁵⁹ Bu arada Kamalı'nın taslak çetelerinden ve efenin dışmanlarından olan Gökdeli çetesi de yörenin önde gelen eşrafından Tevfik Bey'in aracılığıyla Alaşehir'de affa uğramış ve kır serdarı olarak yüze indirilmişti. Fakat yerel yöneticilerin aftan haberi yoktu ve çetenin silahlı bir şekilde hükümet konağına gelmesi

56 BOA, DH.MKT. 784/42, 27 Nisan 1320/11 Mayıs 1904.

57 BOA, DH.MKT. 785/42, 24 Nisan 1320/8 Mayıs 1904.

58 BOA, BEO. 2532/18947, 4 Mart 1321/17 Mart 1905.

59 Yetkin, age, s.100-103.; Kemal, age, s.67.

büyük bir şaşkınlığa sebep olmuştu. Gökdeli Mehmet'in çetesiyle beraber Alaşehir'de hükümet konağına dehalet etmesiyle birlikte istimanları da kabul edildi.⁶⁰ Çete devletin içerisinde bulunduğu acizyetten de yararlanarak oldukça şımarmıştı. Kazanın önde gelen kişilerinin affa uğrayan bu eşkıyalara ziyafetler vermesi, resimlerini çekmesi ve yörede onlara gösterilen ilgi bu şımarıklığın en önemli nedenlerini oluşturuyordu. Küstahlıkları o derece arttı ki jandarmaların Alaşehir'de dolaşmasının yasaklanmasını bile istediler. Asayiş ortamının bozulmasından endişe eden devlet eşkıyanın bu isteğini de kabul etti. Ancak bu durum askerin itibarını zedelediği gibi devletin bölgedeki otoritesini de iyice zayıflattı.⁶¹ Hatta çete, 26 Mayıs 1905'te kazayı ve bölgedeki asayiş durumunu teftiş için Alaşehir'e gelen Aydın Valisi ve beraberindeki vilayet erkânının karşısına çıkarılmak suretiyle prestijleri bir kat daha artırıldı.⁶² Alaşehir hanedanlarından Mütevellizade Akif ve Raşit Beylerin aracılığı sonucunda da Musaoğlu, İsmailoğlu ve İnce Mehmet çeteleri de affedilmişti. Fakat bunlar da Gökdeli çetesi gibi devletin içinde bulunduğu zaafi kullanarak silahlarını teslim etmeden Alaşehir'de yaşamaya başlamışlardı. Yöre halkı bu çetelere büyük ilgi gösteriyor ve kazanın ileri gelenleri de bu eşkıyaları düğünlerine misafir olarak davet etmek suretiyle saygınlıklarının artmasına neden oluyorlardı.⁶³

1905 senesi sonları ve 1906 yılında Alaşehir ve çevresinde eşkıyalık hareketlerinin yoğunluk kazandığını ve bu nedenle eşkıya tenkili için Alaşehir, Turgutlu ve Salıca arasına kuvvet gönderildiğini görmekteyiz.⁶⁴ Nitekim yapılan takibatlar neticesinde Alaşehir'in Çanakçı köyünden olup eşkıyalık yapan Sarı Hasanoğulları Hasan, Hüseyin ve biraderi Hüseyin ile arkadaşlarından Kırhoğlu Hüseyin'in yakalanması sağlanmıştı. Devletin eşkıya tenkilinde başarılı olduğu durumlarda yaşanıyor fakat bununla beraber çetelerin otorite boşluğundan kaynaklanan nedenlerle sayılarının ve faaliyetlerinin artması, buna mukabil kolluk kuvvetlerinin yetersizliği dolayısıyla bu başarılar kesin sonuç için oldukça yetersiz kalıyordu.

Bu tarihlerde bölgede faaliyet gösteren tek şaki de Çakırcalı değildi. Çeteler her yerde kol geziyordu ve devlet sadece Çakırcalıyla değil diğer çetelerle de mücadele etmek zorundaydı. İzmir Fırka Kumandanlığının 14 Mart 1906 tarihinde bildirdiğine göre şekavet ve ceraim sahiplerinden Akhisar kazasında dört, Demirci Kazasında üç, Alaşehir ve Megri kazalarının

60 BOA, Y.PRK..ASK., 228/31, 15 S 1323/20 Nisan 1905.

61 Yetkin, age, s.102.

62 BOA, Y. PRK..ASK. 229/68.

63 Yetkin, age, s.102.

64 BOA, Y.MTV. 280/67, 14 N 1323/11 Kasım 1905.

her birinde ise ikişer kişi derdest olunarak adliyeye teslim edildiler.⁶⁵ Bu arada takip kolları 30 Mart 1906 tarihinde önemli bir başarı daha elde ederek Alaşehir ve Denizli bölgesinde faaliyet gösteren Koca Hasan çetesini yakalayarak adliyeye teslim ettiler.⁶⁶

1906 yılı itibariyle Aydın vilayeti genelinde ve Alaşehir’de şekavet hareketlerinin yoğunluk kazanması ve devletin çeteler karşısında zayıf kalması sürekli olarak yeni tedbirler alınmasına ve değişiklikler yapılmasına neden oluyordu. 21 Nisan 1906 tarihli belgeden öğrendiğimize göre Menemen redif taburuna mensup olup Alaşehir’de bulunan ve eşkıya takibi için görevlendirilen müfrezenin terhis edilmesine ve eşkıya takibine bundan sonra jandarmanın devam etmesine karar verildi.⁶⁷ Bununla beraber, güvenlik personeli eksikliği sadece Alaşehir kazasında değil imparatorluğun her tarafında hissedilen bir vakıadır. Örneğin 1908 yılında Alaşehir’in de bağlı bulunduğu Saruhan sancağının merkez nüfusu 35.011 olup, nahiyeleriyle birlikte genel nüfusu ise 98.681’dir.⁶⁸ Bu tarihte Saruhan sancağı’nda ise Jandarma dairesinde 351 piyade, 56 süvari görev yaparken; polis idaresinin emri altında da bir Serkomiser, bir Komiser ve yedi polis memuru görev yapmaktadır.⁶⁹ Alaşehir Kaza Zabıtasının memur kadrosunda ve asker sayısında 1908 yılına kadar bir değişiklik olmamıştır. Bu tarihte kaza zabıtası, Mülazım-ı Evvel Adil Efendi, Polis Komiseri Reşad Efendi, Polis Memuru Yahya Bey, üç süvari jandarma ve yirmi beş piyade jandarma askerinden oluşmakta olup, memur ve asker kadrosu olarak aynı mevcudunu korumuştur.⁷⁰ 1908 yılı gibi geç bir tarihte bile Alaşehir kaza zabıtasındaki jandarma askerlerinin sayısındaki ağırlık, polisin sivilleşmesi sürecinin ne kadar uzun sürdüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte dikkate değer bir diğer nokta da 1908 tarihinde Alaşehir’ in merkez nüfusunun 9780, genel nüfusunun ise 35.367 olduđu⁷¹ göz önüne alındığında mevcut kaza zabıtası kadrosunun emniyet ve asayişin sağlanması noktasında ne kadar yetersiz olacağıdır. Kaldı ki 1900’lü yılların başlarında Alaşehir ve çevresinde eşkıyalık faaliyetlerinin yoğunluğu göz önüne alındığında bu durumun önemi daha da belirgin hale gelmektedir.

65 BOA, Y.PRK.ASK. 247/70.

66 BOA, Y.EE..KP. 28/2756, 05 S 1324/30 Mart 1906.

67 BOA, Y.EE..KP. 29/2818, 27 S 1314/21 Nisan 1906.

68 SVA. 1326, s.573.

69 SVA. 1326, s.567.

70 Bkz. 1319-1326 tarihleri arasındaki Aydın Vilayeti Salnameleri; SVA. 1326, s.611.

71 SVA. 1326, s.613.

Fakat alınan tüm tedbirlere rağmen ne bölge genelinde ne de Alaşehir'de asayiş problemleri bir türlü eksik olmuyor, çetelerin faaliyetlerine her geçen gün bir yenisi daha ekleniyordu. Nitekim 29 Nisan 1906 tarihinde Alaşehir'e bağlı Tepe köyünde bulunan Münhak çiftliğinin kahyası olan Zeynel oğlu Mehmet ve Koca Yusuf, eşkıyalar tarafından dağa kaldırılarak serbest bırakılmaları karşılığında fidye istenmişti.⁷² Eşkîyaların yakalanması için hemen takip kollarnının kurulmasına başlanmışsa da genellikle olduğu üzere bu sefer de devlet, çete-rehine ilişkisinin dışında tutularak rehinelere fidyeleri ödenmiş ve böylece Zeynel oğlu Mehmet ve Koca Yusuf serbest bırakılmıştı.⁷³ Çetelerle yapılan fidye görüşmelerinde devlet yetkililerinin olaya müdahil edilmemesi aslında eşkıyalığın ve uygulamalarının kurumsallaştığının da bir başka açıdan göstergesiydi.

5 Eylül 1906 tarihli bir başka belgede ise Dâhiliye Nezareti, özellikle Alaşehir ve Ödemiş kazalarında ve bunların arasındaki bölgede eşkıyalığın arttığına işaret ederek bu seferde bürokratik tedbirlere başvurmak suretiyle Alaşehir Kaymakamı Münir Bey'in Ödemiş'e, Turgutlu Kaymakamı Cemal Bey'in Alaşehir'e ve Ödemiş Kaymakamı Şükrü Bey'in de Turgutlu'ya nakil ve tahvil-i memuriyetleri hususunda gerekli işlemlerin yapılmasını istiyordu.⁷⁴ Alınan tedbirler kısa bir süreliğine de olsa etkisini göstermiş, 1 Ekim 1906'da Alaşehir kazasında dört kişi silahlarını teslim ederken⁷⁵ yine Alaşehir kazasından Ahmet Nadir ve arkadaşları Aydın vilayetinde eşkıyanın tenkilinde gösterilen başarıdan dolayı hükümet yetkililerine teşekkürlerini bildiren bir telgraf göndermişlerdi.⁷⁶

3. Alaşehir Demiryolu Hattında Yapılan Eşkîyalık Faaliyetleri

İmparatorluğun büyük kentlerinden biri olan İzmir, 19. yüzyılın başlarından itibaren önemli bir ticaret merkezi olarak dikkat çekmeye başlamıştır. İngiltere ve Fransa ile yapılan ticaretin başlıca giriş çıkış yeri İzmir limanıdır. Hinterlandının oldukça geniş ve verimli oluşu ile hammadde kaynaklarının bol miktarda bulunuşu gibi nedenler bu durumda doğal olarak etkili olmuştur. Ancak tüm bunların yanı sıra İzmir limanını bir cazibe merkezi haline getiren faktör, özellikle demiryollarının yapımından sonra ulaşım imkânlarının yeterli hale gelmesidir.⁷⁷ İzmir'in bu konumu Alaşehir'in

72 BOA, Y.EE..KP. 29/2830, 05 Ra 1324/29 Nisan 1906.

73 BOA, Y.EE..KP. 29/2853, 16 Ra 1324/10 Mayıs 1906.

74 BOA, DH.MKT. 1114/53, 16 B 1324/5 Eylül 1906.

75 BOA, Y.PRK.. ASK. 241/59, 12 Ş 1324/1 Ekim 1906.

76 BOA, Y.A...HUS. 507/56, 24 N 1324/11 Kasım 1906.

77 Bülent Varlık, *On Dokuzuncu Yüzyılda Emperyalizminin Batı Anadolu'da Yayılması*, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları No:15, Ankara 1976, s.44.

de ekonomik olarak gelişmesini sağlamıştır. İzmir-Afyon demiryolu hattı Alaşehir'in önemini bir kat daha artırırken özellikle ticari alanda büyük bir canlılığa neden olmuştur. Tahıl, üzüm, susam, pamuk ve meyan kökü gibi tarım ürünlerinin eskiye kıyasla oldukça kısa bir süre içerisinde İzmir limanına ulaşması Alaşehir halkının da zenginleşmesine ve refah seviyesinin artmasına katkı sağlamıştır.⁷⁸ İzmir-Kasaba demiryolunun 1 Mart 1875 tarihinde Alaşehir'e Ulaşmasıyla birlikte şehrin nüfus ve ekonomik yönden gelişmesi de hızlanmıştır. 18. yüzyılın ortalarında yedi sekiz bin civarında olan nüfusu, 1890'a doğru 22.000'e ulaşmıştır.⁷⁹ Bu durumun önemi, devletin resmi yıllığı olan Aydın Vilayeti Salnamelerinde şu şekilde ifade edilmektedir: "İzmir'den Alaşehir'e kadar temdit edilen demiryolu Manisa ile civarında gerek ticaret ve gerek ziraatın terakkisine hayli den hayli hizmet etmiş ve mevkilere civar olan mahaller kesb-i ümran eylemiştir."⁸⁰ Bununla beraber Alaşehir demiryolu hattı gerek inşa sürecinde gerekse de hizmet vermeye başladıktan sonra sıklıkla güvenlik ihlallerine sahne olmuştur. Kasabadan Alaşehir'e uzatılan hattın Salihli üzerinden Uşak'a bağlanmasının önemli nedenlerinden birisi de bu güzergâhın kervan yolu üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır. Demiryolunun gelmesiyle birlikte daha önceleri develerle yapılan yük taşımacılığı yerini trene bırakmak zorunda kalmıştır.⁸¹ Ancak bu durum sosyo-ekonomik hayatı kervancılar açısından oldukça olumsuz etkilemiştir. Zira demiryolu, kervancıları işsiz bıraktığı gibi oldukça yüksek olan deve, katır gibi yük hayvanları fiyatlarının da düşmesine yol açmıştır.⁸² Kervan sahipleri ekonomik olarak zarara uğradıkları için uzun süre demiryolunu kabullenemeyerek onu sabote etmek yoluna gitmişler, fakat nihayetinde zamanın ve değişimin hızına ayak uydurmaya mecbur olarak develerini satmak zorunda kalmışlardır.⁸³ Alaşehir kazası ve çevresinde özellikle de demiryolu hattında güvenliği sadece eşkıya çeteleri ihlal etmiyorlardı. Göç ve göçün beraberinde getirdiği sorunlar da yöredeki asayiş ve emniyeti ihlal edebiliyordu. 93 Harbi sonrasında Alaşehir'e gelen göçmenler gruplar arasında Çerkezlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar devlet, eldeki imkânlar ölçüsünde muhacirleri, kendileri için ayrılan arazi ve konutlara yerleştirmeye çalışıyorsa da iskân sırasında bir takım asayiş problemleri de yaşanabilmekteydi. Nitekim Çerkez göçmenler yeni kurulacak köylere

78 Enver Konukçu, "Manisa Demiryolu (Yapılış ve Gazete Haberleri 1865-1923)", *Manisa Dergisi*, Sayı I, ss.32-34.

79 Emecen, agm, s.343.

80 SVA. 1302, s.243.

81 Ahmet Otman ve Ali Aksakal, *Salihli (Antik Çağdan Günümüze)*, Salihli 2004, s.19.

82 Konukçu, agm, ss.32-34.

83 Otman ve Aksakal, age, s.19.

toplu olarak yerleşmek istemişler ayrıca hasat mevsimine kadar kendilerine tayinat verilmesini talep etmişlerdir. Merkezi hükümetin, durumları iyi olanlara tayinat verilmesini önlemek istemesi üzerine de Alaşehir ve Salihli kasabalarındaki Çerkezler, tren istasyonları etrafında toplanarak birtakım saldırılarda bulunup asayiş bozmak suretiyle tepkilerini göstermişlerdir. Devlet bu tür emniyet problemlerine karşı eşkıya ile mücadelede de sıklıkla uyguladığı geleneksel bir yöntemle başvurarak Çerkezlerin ellerindeki silahları toplama yoluna gitmek istemişse de bu durumun onlarla çatışmaya neden olabileceğini hesaba katarak bu düşüncesinden vazgeçmiş ve cebir kullanmaksızın diğer göçmenlerle birlikte toplu olarak belirlenen çiftliklere yerleştirilmelerine karar vermiştir.⁸⁴

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra eşkıyalık Aydın vilayetinde bu dönemin öncesinde yaşandığından kat be kat fazla boyutlara ulaşmış ve merkezi hükümet bölgede güvenliği sağlamada ve eşkıyalık faaliyetlerini önlemekte açıkça büyük bir acz içerisinde kalmıştı. Aydın Vilayeti 4 Mayıs 1896'da Sadaret makamına gönderdiği yazıda elinde bulunan mevcut kuvvetlerin vilayetin hem güvenlik işlerinin sağlanmasında hem de tahsilât işlerinin yerine getirilmesinde yeterli olmadığını söyleyerek Alaşehir Demiryolu hattında bulunan çeşitli milletlere mensup ameleler arasında ortaya çıkan çatışmaların bundan dolayı önlenemediğini belirtmekte ve vilayette bulunan jandarma miktarının artırılmasını talep etmekteydi. Bunun üzerine Sadaret makamı vilayetin bu isteğini Harbiye Nezareti'ne iletmış fakat hazinenin içinde bulunduğu hiç te iç açıcı olmayan durum merkezi hükümeti oldukça çaresiz bırakmıştı.⁸⁵ Bu durumda hükümet, yaklaşık yedi bin yabancı amelenin çalıştığı ve çatışmanın eksik olmadığı hat boyunda sükûneti sağlamak ve sefaretlerin şikâyetlerini önlemek için bölgeye jandarma takviyesi yapmak yerine vilayetleri kendi kaderine bırakıyor ve gerek Aydın ve gerekse de Hüdavendigâr vilayetlerinden Alaşehir- Afyon demiryolu hattının güvenliğini kendi imkânlarıyla sağlamalarını bekliyordu.⁸⁶

Bu nedenle hat boyunda güvenlik bir türlü sağlanamıyordu. Nitekim İzmir Kasaba Demiryolu Temdidi Osmanlı Şirketinin, Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderdiği yazıdan anlaşıldığına göre Kasaba-Alaşehir hattının ameliyat mevkiinde görevli olan ve Devlet-i Aliye-i Osmaniye tebaasından olan on dokuz yaşındaki Jorj Elyasi Kalaycıoğlu isimli kişiye dört çoban tarafından kötü muamelede bulunulmuş, akabinde de soyulmuştu. Kasaba-Alaşehir Hattı Şirketi ayrıca ameliyat mevkiinde yedi sekiz kişiden oluşan

84 Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK Basımevi, Ankara 1999, s.182.

85 BOA, BEO. 775/58125, 23 Za 1313/6 Mayıs 1896.

86 BOA, BEO. 786/58889, 17 Z 1313/30 Mayıs 1896.

silahlı eşkiya çetelerinin de dolaşmakta olduğunu belirtiyor ve hat boyunda güvenliğin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasını Ticaret ve Nafia Nezareti'nden talep ediyordu.⁸⁷ Sadaret makamı, gelişmeler sonucunda Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderdiği belgede hat boyunda yaşanan olaylar zerine Asakir-i şahanenin bölgedeki görevine son verildiğini ve yerine Marmaris Taburundan seksen kişilik bir müfrezenin görevlendirildiğini bildiriyordu.⁸⁸

Zaptiye nazırının 10 Ağustos 1896 tarihli yazısında belirttiğine göre ise Alaşehir demiryolu inşaat mültezimlerinden ve Fransız tebaasından olan mühendis Waligorsky eşkiyadan Posko namında bir Karadağlı tarafından dağa kaldırılmış ve olay mahalline derhal takip kolları sevk olunmuştu. Waligorsky' i kaçıran eşkiya kurtuluş fidyesi olarak da dört bin lira talep etmekteydi.⁸⁹ Bu gelişmeler üzerine sadarettten, seraskerlik makamına gönderilen belgede mösyö Waligorsky' nin Aydın vilayetinin teşebbüsleri ve aldığı tedbirler neticesinde serbest bırakıldığı fakat eşkiyanın henüz derdest edilemediği belirtilmekteydi. Hkumet söz konusu belgede Alaşehir demiryolu hattındaki asayiş sorunlarıyla ilgili bilgiler de vermekte ve demiryolu hattı inşaatında istihdam olunmakta olan ecnebilere karşı eşkiya tarafından taarruz edilmekte olduğunu ayrıca İslam ve sair milel-i muhtelifeden olan amele arasında kavga ve çatışmaların eksik olmadığını hatta bu çatışmaların ölümlerle bile sonuçlandığını yetkili merci olarak acziyet içerisinde itiraf etmekteydi.

Merkezi hkumet bu acziyetin ortadan kaldırılması ve hat boyundaki asayiş ve güvenliğin sağlanması için ne gibi tedbirlerin alınabileceği hususunda Aydın ve Hüdavendigar vilayetleriyle de yazışmalar yapıyordu. İlgili vilayetler bu yazışmalarda, bölgede güvenliğin sağlanabilmesi için her ne kadar hat boyunda bir bölük Asakir-i şahane piyadesinin dolaştığını söylüyorlarsa da bunun eşkiyalık olaylarını ve amele arasındaki çatışmaları nemeye kfi gelemeyeceğini bunun için jandarma miktarının artırılması gerektiğini bildiriyorlardı. Hkumet de bu durumun farkındaydı fakat hazinenin durumunun müsait olmaması vilayetlerin isteklerinin geri çevrilmesine neden oluyordu.

Bununla birlikte sefaretlerin artan şikâyetleri ve bunun bir dış müdahaleye neden olacağı endişesi ağır bastı ve hkumet askeri kuvvetlerin artırılması veya vilayetlerin isteği üzere geçici jandarma istihdamı suretiyle güvenliğin ivedilikle sağlanması yolunda Seraskerlik makamına emir

87 BOA, BEO. 813/60946, 19 Juin 1896.

88 BOA, BEO. 813/60946, 10 S 1314/21 Temmuz 1896.

89 BOA, BEO. 874/65481, 01 Ra 1314/10 Ağustos 1896.

verdi.⁹⁰ Aydın ve Hüdavendigâr Vilayetlerine gönderdiği 17 Ağustos 1896 tarihli yazısında ise Alaşehir hattında güvenliğin sağlanması için memur ve müstahdem, piyade ve süvari ne kadar asker ve jandarma bulunduğunun ve bunlar yeterli değil ise ne kadar daha ihtiyaç olduğunun bildirilmesini istiyordu.⁹¹

Nitekim Fransız sefaretî, Waligorsky'nin dağa kaldırılmasından ve bölgedeki asayişsizlikten dolayı Osmanlı Hükümeti'ni sorumlu tutuyor ve bu nedenle İzmir general konsolosuna bir emir vererek olayların tahkik edilmesi istiyordu. Sefaret yapılan tahkikatın neticesine dayanarak huzur ve asayişin sağlanması noktasında hükümet-i seniyyenin gerekli tedbirleri almamasından dolayı bu tür olayların yaşandığından yakınmaktaydı. Zira Fransız sefirinin belirttiğine göre demiryolu kumpanyasının İzmir'deki vekili tarafından Aydın vilayetine, hat inşasında çalışan amelelerin himayesi için gerekli tedbirlerin alınmasına dair taleplerin zamanında iletildiği ayrıca Dersaadet de dahi reji müdürünün hat üzerinde müstahdem ecnebilerin hayatlarının muhafazası için asakir-i şahane miktarının artırılması hususunda defalarca Nafia Nezareti'ne iş'aratta bulunduğu, bütün bunların yanı sıra bizzat kendisi tarafından Hükümet-i Seniyye'ye gerekli tedbirlerin alınmasına dair iki kere yazılmasına rağmen hükümet huzur ve asayişin ber-kemal olduğunu bildirmekle yetinmişti.⁹²

Fransız Sefaretinin bütün bunları sıralamasında ve Osmanlı Hükümetini suçlamasındaki neden bölgedeki asayişsizlik kadar fidye meselesinden de kaynaklanmaktaydı. Waligorsky dağa kaldırıldığında kurtuluş fidyesi olarak istenilen dört bin liranın yirmi dört saat zarfında ödenmesi gerekiyordu ve bu para söz konusu mühendis demiryolu kumpanyası mültezimlerinden olduğundan dolayı geçici olarak kumpanyanın kasasından te'diye edildi. Sefaret bu paranın Osmanlı Hükümeti tarafından kumpanyaya geri ödenmesini talep ediyordu. Buna gerekçe olarak da daha önce Selanik demiryolu üzerinde dağa kaldırılan Fransız mühendislerinden mösyö Peredot'un fidye-i necatının ödenmesini örnek olarak gösteriyordu. Nitekim bu olayda da Waligorsky'nin serbest bırakılmasında olduğu gibi zorunluluk nedeniyle kumpanya tarafından eşkıyaya kurtuluş fidyesi ödenmiş fakat devlet-i aliye bu parayı daha sonra bölgedeki güvenliği sağlayamadığı ve gerekli tedbirleri almadığı gerekçesiyle olaylardan kendisini sorumlu tutarak söz konusu kumpanyaya geri ödemişti. Sefarete göre bu olay, Waligorsky'nin

90 BOA, BEO. 824/61795, 02 Ra 1314/11 Ağustos 1896; BOA, BEO. 825/61821, 03 Ra 1314/13 Ağustos 1896.

91 BOA, BEO. 826/61949, 8 Ra 1314/17 Ağustos 1896.

92 BOA, BEO. 874/65481/3, 15 C 1314/21 Ekim 1896.

dağa kaldırıldığı süreçle paralellik arz ediyordu. Yani hükümet yine gereken tedbirleri almamış ve üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmemişti.⁹³

Bu arada merkezi hükümet dış baskıların da etkisiyle Aydın ve Hüdavendigâr vilayetlerine gönderdiği yazıda Alaşehir Demiryolu Mültezimi Valigorski'nin yakalanıp yakalanmadığını soruyordu.⁹⁴ Aydın Vilayeti Valisi Kamil Paşa ise sadarete yazdığı cevapta Valigorsky' i dağa kaldırmış olan eşkıyanın derdesti için eşkâllerinin her tarafa özellikle Hüdavendigâr vilayetine yazıldığı halde Afyon Karahisar sancağınca gerekli itina gösterilmediğinden dolayı olayın faillerini Afyondan trene binerek dersaadete gittiklerini, İstanbul'da dört gün kalmalarına rağmen, bu süreç Ermeni vakiası zamanına tesadüf eylediğinden dolayı oraca aratılmayıp şimdiki hal Pire' de sefahatle vakit geçirdiklerini bildirmekteydi. Kâmil paşaya göre Fransa Sefaretinin kumpanyaya iade edilmek üzere hükümetten kurtuluş fidyesi istemeye de hakları yoktu.⁹⁵ Sadareten Hariciye Nezareti'ne gönderilen 6 Aralık 1896 tarihli yazıda ise bu olayın Mösyö Valigorsky'nin hizmetinde bulunan ecnebi işçiler tarafından gerçekleştirildiği vurgulanarak zikrolunan fidyeye-i necat talebine son verilmesi isteniyordu.⁹⁶ Elinde yeterince jandarma kuvveti bulunmayan Aydın vilayeti, hat boyundaki güvenliği bir türlü sağlayamıyor ve yaşanan gelişmeleri çaresizlik içerisinde seyrediyordu. Devletin içerisinde bulunduğu bu olumsuz durumu bir fırsat olarak gören güçler ise her türlü olayı bahane ederek merkezi hükümet üzerindeki baskılarını artırmaya çabalıyorlardı. Nitekim İzmir Ermeni Murahhasası Zesis Efendi'nin İzmir Ermeni İspitalyası'nda zatürreden vefat eden Agop' un ölüm nedenini Alaşehir-Afyon Şimendifer Hattı inşasında çalışan Kürt, Ermeni ve sair ameleler arasında çıkan kavgada yaralanmasına bağlaması bu durumun önemli bir örneğini oluşturuyordu.⁹⁷ Alaşehir demiryolunda hattında meydana gelen gelişmeler üzerine Dâhiliye Nezareti olayların araştırılmasını istemiş ve yapılan incelemeler sonucunda ise hat boyundaki çatışmalarda öldüğü iddia edilen Ermeni'nin darptan dolayı değil, zatürreden vefat ettiği anlaşılmıştı.⁹⁸

Osmanlı Devleti on dokuzuncu yüz yılın sonlarına doğru içerisinde bulunduğu ağır siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara rağmen demiryolu yapımına büyük ilgi duyuyordu. Esasen iki önemli neden bu durumu zorunlu kılıyordu: asayiş ve ekonomi. İmparatorluğun Batı kapitalizmiyle

93 BOA, BEO. 874/65481, 15 C 1314/21 Ekim 1896.

94 BOA, BEO. 874/65481, 24 C 1314/30 Ekim 1896.

95 BOA, BEO. 878/65796, 19 Teşrin-i Sani 1312/1 Aralık 1896.

96 BOA, BEO. 878/65796, 24 Teşrin-i Sani 1312/6 Aralık 1896.

97 BOA, DH.TMIK.M..4/77, 06 Z 1313/19 Mayıs 1896; BOA, DH.TMIK.M..11/59, 24 S 1314/4 Ağustos 1896.

98 BOA, DH.TMIK.M..13/10,19 Ra 1314/28 Ağustos 1896.

eklemlenme sürecinde sosyal ve ekonomik alanda kıyasıya rekabete giren Ermeni, Rum ve Yahudi topluluklar arasında çıkan çatışmaları mahalli güvenlik güçleri başka bölgelerden asker sevkine ihtiyaç duymadan bastırabiliyordu. Fakat Batı Anadolu'nun kırsal kesimlerinde etkili olan ve zeybeklerle Yörüklerden oluşan çetelerin sebep olduğu yaygın eşkıyalık faaliyetlerini bastırmak için diğer yerlerden asker ve zaptiye sağlanmasına şiddetle ihtiyaç duyuluyordu. Çetelerin faaliyetleri bölgenin sosyo-ekonomik yapısını da negatif yönde etkiliyor, eşkıyaların saldırdığı korku nedeniyle köylü tarlalarındaki mahsulâtını dahi toplayamıyordu. Hükümete göre demiryolu yapımı ve yaygınlaşmasıyla birlikte bölge ekonomik anlamda bir istikrara kavuşabileceği gibi daha çok sayıdaki asker ve zabitanın daha hızlı bir şekilde olay yerine intikaliyle güvenlik ve asayişin sağlanması noktasında da istikrarı sağlayabilecekti.⁹⁹ Nitekim Alaşehir'in İnegöl Nahiyesi dâhilindeki Çöp Karyesi civarında Çakırcalı Çetesiyle meydana gelen şiddetli müsademe telgraflardan öğrenilir öğrenilmez Aydın Valisi Mahmut Muhtar Paşa vilayet jandarma kumandanını ve bir müfrezeyi de yanına almak suretiyle trenle ivedi bir şekilde olay yerine intikal etmiş ve telgraf aracılığıyla da gelişmeler hakkında dâhiliye nezaretini sıcağı sıcağına bilgilendirebilmişti.¹⁰⁰

Demiryolu ve telgrafın yaygınlaşmasıyla birlikte Osmanlı Devleti artık taşrayla daha sağlam bir bağ kurarak merkezi yönetimi nispi derecede kuvvetlendirdiği gibi çetelere karşı da daha hızlı ve etkili bir mücadele gerçekleştirebiliyordu. Ne var ki 1907 senesine gelindiğinde bile telgraf hatlarının istenilen ölçüde yaygınlaşmadığını görmekteyiz. Haberleşme Alaşehir, Nazilli, Tire ve Ödemiş gibi Aydın vilayetinin en önemli yerleşim merkezlerinde dahi İzmir vasıtasıyla ve birçok merkezden aktarma yapmak suretiyle sağlanabiliyordu. Hat bir tek elden ibaret olduğu için kazalar arasında doğrudan iletişim kurulamıyor ve bu nedenle önemli gecikmeler ve bundan kaynaklanan sıkıntılar yaşanabiliyordu.¹⁰¹

Aydın vilayetinin belirttiğine göre Alaşehir demiryolu hattında çeşitli milletlerden beş bin kadar amele bulunmaktaydı ve farklı nedenlerden dolayı zaman zaman aralarında ölümle sonuçlanan münazaalar gerçekleşmekteydi.¹⁰² Kendi aralarındaki kavga ve çatışmaların dışında ameleye eşkıya tarafından da saldırılar olmaktaydı. Kütahya mutasarrıfının 22 Temmuz 1896' da Hüdavendigâr vilayetine gönderdiği tahrirattan anlaşıldığına göre Alaşehir şimendifer hattında çalışan İtalyan ameleler altı nefer kürt tarafından katl

99 Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Savaş Yayınları, Ankara 1982, s.48-49.

100 BOA, DH.MUİ. 2-7/13, 24 Mayıs 1326/6 Haziran 1910.

101 Yetkin, age, s.42.

102 BOA, BEO. 817/61235, 16 Temmuz 1312/28 Temmuz 1896.

ve cerh edilmişti. Alaşehir hattının Uşak'a sınır kısmının güvenliğini teftiş için bölgeye gönderilen zabıta ve polis memurları Kara Hasan karyesinde ikamet etmekte olan ve bazen Kara Hasan Boğazı cihetlerinde silahlı olarak gezmekte oldukları haber verilen altı krdn ikametghlerinde yaptıkları arama sonucunda bunlardan Ahmet ve İslam isimli şahısların yatağında kanlı fanila ve bir de kırılmış kama bulmuşlar ve bölge halkından Bekir ve Ali'nin de teşhis etmeleriyle İtalyan amelelerin katl ve cerhine neden olanların bunlar oldukları sonucuna varmışlardı. Üstelik bu Kürt eşkıyalar güpegündüz Torlakoglu Ahmet ve arkadaşının da önüne geçerek silahlarını göstermek suretiyle akçelerini gasp etmişlerdi.¹⁰³

Hat boyunda çalışan ameleler arasında çatışmaların yaşandığı ve bölgede güvenlik zafiyetlerinin olduğu bilinen bir gerçekti. Fakat bölgede yaşanan otorite boşluğunu ve asayış problemlerini fırsat bilen demiryolu şirketi ve sefaretler de olayları istedikleri gibi yorumlayarak Osmanlı Devleti üzerinde siyasi bir baskı kurmaya çalışıyorlardı. Demiryolu Kumpanyasının iddiaları zerine Sadaret makamının Aydın vilayetine gönderdiği belgede merkezi hükümet, Alaşehir'de bulunan İtalyan amelelere askerler tarafından taarruz edildiği ve altı İtalya'nın yaralandığı doğrultusundaki iddiaların araştırılmasını ve bu gibi olaylara meydan verilmemesini istiyordu.¹⁰⁴

Olayların araştırılması sonucunda iddiaların asılsız olduğu anlaşılmış ve merkezi hükümet Hariciye ve Nafia Nezaretlerine gönderdiği 27 Temmuz 1896 tarihli yazıda Alaşehir hattında bulunan ameleye taarruz edildiği haberinin aslı ve esası olmadığını bildirerek demiryolu kumpanyasının ihtar edilmesini istemişti.¹⁰⁵ Yaşanan gelişmeler üzerine bu sefer de İtalya Sefiri tarafından hükümet nezdinde bazı tedbirlerin alınması hususunda uyarılarda bulunulmuştu. Bunun zerine hükümet Aydın vilayetiyle yazışmak suretiyle gerekli bilgileri almıştı. Buna göre: Demiryolu hattında çalışan 5 bin amele arasında mart başından şimdiye kadar dokuz katl ve yedi darp ve cerh meydana gelmiş olup, faillerini hemen hemen tamamına yakını derdest olunarak cinayet mahkemesine verilmişti. Olayların ekserisi gasp ve hırsızlık suçlarıyla ilgiliydi.¹⁰⁶

Osmanlı modernleşmesinin önemli kilometre taşlarında birisi olan Tanzimat'la birlikte devlet bir yandan bu sürecin sanclarını yaşarken diğer taraftan da hukuk devleti olma yolunda oldukça önemli adımlar

103 BOA, BEO. 817/61270, 10 Temmuz 1312/22 Temmuz 1896.

104 BOA, BEO. 805/60375, 24 M 1314/5 Temmuz 1896; BOA, BEO. 808/60528, 27 M 1314/8 Temmuz 1896.

105 BOA, BEO. 816/61183, 16 S 1314/27 Temmuz 1896.

106 BOA, BEO. 817/61235, 17 S 1314/28 Temmuz 1896.

atıyordu. Öte yandan imparatorluk, gelenekçi yaklaşımlardan bir türlü vazgeçemiyor, 19. yüzyılın sonlarında bile eşkıyalık olgusuna ve eşkıyalığı önleme konusundaki tutumlara klasik dönemdeki bakış açısıyla bakmaya devam ediyordu. Hükümet, bölgede yaşanan olayların bir dış müdahaleye meydan vermemesi için bütün gayretini gösteriyor ve failerin bulunması için büyük çaba sarf ediyordu. Ancak, Alaşehir hattında güvenliği sağlamada başarısız olan merkezi yönetim geleneksel yöntemlere başvurmak suretiyle olayların üstesinden geleceğini umuyordu. Bu nedenle Alaşehir'den Afyon'a kadar inşa edilmekte olan demiryolunda istihdam edilmekte olan amelelerin kimliği belli ve güvenilir kişilerden seçilmesini ve kefaletle birbirlerine rapt olunmalarını emrediyordu.¹⁰⁷

Eşkıyayla mücadelede başvurulan bir diğer yöntem ise yine gelenekseldi: Halkın elindeki Silahların toplatılması. Hükümet, on yedinci yüzyıldan itibaren uygulamaya koyduğu bir kararla şekavet hareketleri neticesinde eşkıyanın dolaştığı tüm bölgelerdeki halkın silahlarını toplatıyordu. Osmanlı yöneticileri, halkın elinde bulunan silahları eşkıyalık olgusunun en önemli sebebi olarak görüyor ve bu durumu “bais-i fesad” yani fesad sebebi olarak adlandırıyorlardı. Bu nedenle Osmanlı yönetimi sıklıkla emirler yayımlayarak halkın elinde bulunan silahları toplamak üzere memurlar gönderiyor, özellikle şüpheli şahıslar takip edilerek hareketleri kontrol ediliyordu. Eşkıyalık faaliyetlerinin görüldüğü bölgelerdeki halk bu faaliyetlere katılmayacaklarına ve eşkıyalara yataklık yapmayacaklarına dair birbirlerini müteselsilen kefillerle rapt olunuyorlardı. Şüpheli listesinde bulunanlar ve hiçbir şekilde kefil bulamayanlar ise hemen idari makamlara teslim ediliyorlardı.¹⁰⁸

Kütahya mutasarrıfının, Hüdavendigâr vilayetine gönderdiği 15 Temmuz 1896 tarihli yazıdan anlaşıldığına göre Alaşehir demiryolu hattındaki mühendis muavini Poli, mültezim Mösyö Marrizi ve ser amele Mösyö Koloniki'nin altı nefer Kürt tarafından tehdit olunması üzerine, Kürt amelenin tutum ve hareketleri hemen takip altına alınarak bölge halkından tahkik olunmuş ve hat boyundaki ameleğânın silahları toplatılarak, kefaletle birbirlerine rapt olunmasına, kefil veremeyenlerinse memleketlerine iadesine karar verilmişti.¹⁰⁹

Hat boyunda meydana gelen asayiş ile ilgili problemler demir yolu kumpanyası tarafından da başta Ticaret ve Nafia Nezareti olmak üzere hükümet yetkililerine iletilmekteydi. Alaşehir demir yolu hattında silahlı bir Sırplıyla Karadağlının avaneleriyle birlikte görülmesi amele arasında

107 BOA, BEO. 825/61815, 04 Ra 1314/13 Ağustos 1896.

108 Uluçay, age, s.63-64.

109 BOA, BEO. 817/61270, 3 Temmuz 1312/15 Temmuz 1896.

endişeye neden olmuş, bu durum kumpanya tarafından merkezi hükümete bildirilmişti. Bununla ilgili Sadareten Hariciye Nezareti'ne gönderilen 28 Temmuz 1896 tarihli yazıda bu eşkıya güruhunun mahallince aranmakta olduğu ve Fransa ve İtalya Sefaretleri tarafından durumun sorulması halinde bu şekilde bir açıklamanın yapılması gerektiği belirtiliyordu.¹¹⁰ Hükümet, Nafia Nezareti'ne gönderdiği 6 Eylül 1896 tarihli yazıda ise Alaşehir demiryolu hattında çalışan Karadağlı amelelerin elindeki silahların toplanarak bir hadisenin zuhuruna meydan verilmemesini istiyordu.¹¹¹

Merkezi yönetimin, Alaşehir demiryolu hattının güvenliğini sağlamak için almış olduğu bir diğer tedbir de hat boyunda istihdam olunmak üzere Süvari Asakir-i Şahane Alaylarının hazırlanması idi ve bu nedenle alaylardan hayvanca noksan olanların tamamlanması isteniyordu.¹¹² Bunun için hükümet süvari alaylarının ihtiyacı olan yüz adet hayvanın satın alınması hususunda Maliye ve Harbiye Nezaretlerine emirler vermişti.¹¹³ Fakat haziran 1897 tarihine kadar, hattın güvenliğini sağlayacak olan süvari alaylarının henüz bölgeye gönderilmediğini görmekteyiz. Bununla birlikte hükümet süvari alayları için alınacak yüz adet hayvanın bedelinin de Aydın emvalinden ödenmesine karar vermişti. Merkezi yönetim, mali açıdan içinde bulunduğu kötü durum nedeniyle bu tür masrafları da vilayetlere yükliyordu.¹¹⁴ Ancak, bu tür kararlar memur ve asker maaşlarını bile ödeyemeyip tedahüle bırakmak zorunda kalan Aydın ve Hüdavendigar vilayetleri tarafından tepkiyle karşılanıyordu.

Demir yolu kumpanyası her ne kadar zaman zaman hat boyunda meydan gelen güvenlik ve asayiş ile ilgili sorunları hükümet yetkililerine ileterek, eşkıyalık hareketleri ve amele arasındaki kavgalar konusunda serzeniş ve şikâyetlerde bulunuyorsa da bu huzursuzluklara bizatihi kumpanyanın kendisinin de sebebiyet verdiği oluyordu. Nitekim Sadaret tarafından, Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderilen 6 Ağustos 1896 tarihli tahriratta, merkezi hükümet Hüdavendigar vilayetinden gelen yazıya dayanarak amele arasındaki huzursuzlukların kumpanyanın para politikalarından kaynaklandığını vurguluyordu. Buna göre kumpanya parça parça ameliyat ihale eylediği mültezim ve müteahhitlere vaktinde para vermediği gibi, amelenin istihkaklarında da kesinti ve ücret indirimi yaparak onların isteklerini

110 BOA, BEO. 817/61235, 16 Temmuz 1312/28 Temmuz 1896.

111 BOA, BEO. 835/62595, 28 Ra 1314/6 Eylül 1896.

112 BOA, İ.AS.. 18/1314/Ca-06, 20 Ca 1314/27 Ekim 1896.

113 BOA, BEO. 861/64511, 26 Ca 1314/2 Kasım 1896.

114 BOA, BEO. 968/72590, 23 M 1315/23 Haziran 1897.

sürekli erteliyordu. Bu nedenle Sadaret, ilgili bakanlıktan bu duruma son vermesi için kumpanyaya tebligatta bulunmasını emrediyordu.¹¹⁵

Sadaretin emri üzerine Ticaret ve Nafia Nezareti, İzmir-Kasaba demir yolu temdidini şirketine amelenin isteklerinin ertelenmeyerek zamanında ve tamamıyla tesviye ve ödenmesi hususunda 24 Ağustos 1896 tarihinde tebligatta bulunmuştu.¹¹⁶ Hat boyundaki huzursuzluk Alaşehir-Karahisar şimendifer hattının inşasının bitimine kadar sürdü. Seraskerlik makamı hattın tamamlanması üzerine burada bulunan müfrezeeye ihtiyaç bulunmadığını bildiriyordu.¹¹⁷ Aynı zamanda Hariciye Nezareti de Alaşehir-Afyon hattının sona ermesi üzerine burada bulunan İtalyan işçilere nezaret eden konsolosluk memurunun da vazifesini tamamlamış olduğunu bildiriyordu.¹¹⁸

4. Eşkîyalığın Yaygınlaşmasının ve Eşkîya ile Mücadelede Başarısız Olunmasının Nedenleri

Eşkîyalığın bu kadar yaygınlık göstermesinde birçok etken olmakla birlikte Kâmil Paşa'ya göre hâlihazırda yaşanan iki sorun bunun en önemli nedenini teşkil etmekteydi. Bunlardan birincisi, jandarma veya eşkıya ile mücadele için gönderilen geçici kuvvetlerin ellerinde bulunan silahların eşkıya takibinde yetersiz kalmalarıydı. Jandarmanın elinde Şinayder marka silah bulunuyordu ve bu silahların menzillerinin yetersizliği nedeniyle takip kolları çetelere bir türlü yaklaşamıyor ve eşkıyaya karşı mukavemette aciz kalıyorlardı. Oysa çetelerin ellerinde Martini ve Gara marka uzun menzilli silahlar bulunduğu için takip kollarını yanlarına yaklaştırmadıkları gibi, bu üstünlük nedeniyle çoğu jandarmanın bir kurşun bile atmadan şehit edilmesine ve yaralanmasına neden oluyorlardı. Bu nedenle Şinayder marka tüfeklerin acilen Martini marka tüfeklerle değiştirilmesi gerekiyordu.

Oysa çeteler silah ve cephane ihtiyaçlarını yaptıkları soygunlardan veya aldıkları fidyelerden elde ettikleri paralarla sağlayabildikleri gibi tehdit ettikleri zenginlerden de talep edebiliyorlardı. Örneğin, Alaşehir bölgesinde etkili olan meşhur şakilerden Gamalı Mustafa, Alaşehir tüccarlarından Hezan oğlu Hacı Panayot ve biraderi Manolaki'ye hitaben yazdığı tehdit dolu mektupta 400 lira para talebinin yanı sıra 200 adet de Martini fişengi istemekteydi.¹¹⁹

115 BOA, BEO. 822/61603, 25 Temmuz 1312/6 Ağustos 1896; BOA, BEO. 828/62027, 09 Ra 1314/18 Ağustos 1896.

116 BOA, BEO. 822/61603, 12 Ağustos 1312/24 Ağustos 1896.

117 BOA, Y..MTV.164/259, 15 Ra 1315/14 Ağustos 1897.

118 BOA, HR.HMŞ.İŞO.185/49, 30 B 1315/24 Aralık 1897.

119 BOA, DH.MKT. 785/42, 9 Teşrin-i Sani 1319/22 Kasım 1903.

Çetelerle mücadelede başarısız olunmasının bir diğer nedeni de merkezîyet usulünce her ay ödenmesi gereken jandarma maaşlarının bir türlü ödenememesi sorunuydu. Bu durum zaten kelle koltukta gezen jandarmanın hizmet aşkını yok ettiği gibi ferdi veya toplu olarak istifa etmelerine de neden oluyordu. Aynı belgeye göre merkez ve mülhakat-ı vilayette oturan yabancı tebaanın sayısı 60.000'i aşyordu ve bunlar bölge ticaretinde çok önemli bir rol üstlendikleri için vilayette yaşanan asayiş sorunları, eşkıyanın ahval ve harekâtı şimdîye kadar İzmir'de bulunan konsoloslardan gizli tutuluyordu. Fakat bu kez Aydın'da oturan İngiltere, Fransa ve İtalya konsolosları mensup oldukları general konsoloslarına birer rapor göndermek suretiyle vilayette yaşanan güvenlik sorunlarını aynen anlatmışlar ve nüfuzlarını kullanarak bir tedbir almalarını istemişlerdi. Kâmil Paşa'ya göre vilayetteki yabancı ticaretinin büyüklüğü ve önemi göz önüne alındığında bunun bir yabancı devlet müdahalesine meydan vermemesi için jandarma silah ve maaşlarıyla ilgili tedbirlerin acilen alınması gerekiyordu.¹²⁰

Kâmil Paşa bu düşüncesinde oldukça haklıydı. Zira Fransa'nın Aydın Konsolosu memurundan İzmir General Konsolosuna gönderilen 25 Şubat 1905 tarihli raporda bölgede faaliyet gösteren Musluoğlu çetesinin pervasızca yaptığı soygun, dağa kaldırma ve fidye isteme gibi şekavet hareketlerinden bahsediliyor ve mahalli idarecilerin herhangi bir tedbir almadıklarından yakınılıyordu. Fransa'nın Aydın Konsolosluğu ilgili raporda durumun vahametini şöyle dile getiriyordu:

...Musluoğlu'nun birkaç günden beri şehir haricinde dolaştığını işittim. Hükümet-i Mahallîye ancak vergülerin tahsiliyle meşgul olup asker fakdanından dolayı herhangi bir tedbir ittihazından acizdirler. Bütün âlem ile beraber kendimle ailem için korkmaya başladım. Eşkıya şehir haricindedir. Şehir dâhilinde olmadıklarımı her kim temin edebilir? Eğer gelip bize de tecavüz ederlerse nasıl müdafâ edeceğimizi bilemiyoruz. İngiliz ve İtalyan refiklerim mensup oldukları konsoloshanelere yazdılar. Eğer tensip buyrulursa diğer refiklerimizle beraber lütfen müracaat-ı lazîmede bulunularak tedabir-i hakika ittihazına muvaffak olmanızı rica eylerim. Benimle beraber bütün ahali hizmetdarımız olacaktır.¹²¹

Benzer duygu ve düşünceleri dile getiren bir başka raporda İngiltere'nin Aydın Konsolosluğu'ndan İzmir General Konsolosluğu'na gönderilen 9 Mart 1905 tarihli rapordur. Bu raporda da Musluoğlu çetesinin eşkıyalık faaliyetlerinden bahsediliyordu. Rapora göre çetenin Musevî, İslam, Hristiyan

120 BOA, BEO. 2532/189847, 4 Mart 1321/17 Mart 1905.

121 BOA, BEO. 2532/189847, 25 Şubat 1905.

ayrımı yapmaksızın bölge halkına zulmettiği can, mal ve namus güvenliğinin kalmadığı vurgulanıyor, bu nedenle bölge halkının ya işlerini terk ile Aydın ve İzmir'e göç etmek zorunda kaldıkları ya da istenilen himayeyi hükümet veremediğinden dolayı kendi can ve mülklerini muhafaza için silahlı adamlar tutmak zorunda kaldıkları belirtiliyordu.¹²²

Aydın Valisi Kamil Paşa Sadaret Makamına gönderdiği 17 Mart 1905 tarihli tahriratta, Ödemiş kazasında zuhur ederek Aydın sancağıyla Tire, Alaşehir, Salihli ve Kula kazalarında icrayı şekâvet eden eşkıya çetelerinin mevcut jandarmalar ile tedip ve tenkilleri için her ne kadar gayret edilmişse de Martini ve Gara tüfeklerine sahip olan eşkıyaya Şınayder tüfeklerini kullanan jandarmanın karşılık verememesinden şikâyet etmekte ve bu nedenle şekâvetin sona ermediğini belirtmekteydi.¹²³ Bölgede güvenliğin bir türlü sağlanamaması üzerine yeni bir irade-i seniyye ile daha önce gönderilen seksen kişilik geçici jandarma birliği yüz elli kişiye tamamlanarak eşkıya takibine memur edilmişti fakat vilayette bulunan jandarma alayının silahları merkezle yapılan tüm yazışmalara rağmen henüz Martini ile değiştirilmemişti. Ayrıca alayda yaşanan istifalardan dolayı sayı yetersiz olduğu için çetelerle mücadelede diğer kazaların jandarmalarından da yararlanılıyordu. Ancak bunların ellerinde bulunan Şınayder marka tüfekler, Martini ile mücadele eden eşkıyaya yaklaşılamamasına ve başarısızlığa neden oluyordu.¹²⁴ Bu durum jandarmaların güçsüzlüğünü anlayan çetelerin daha cesur ve daha korkusuz hareket etmeleri sonucunu doğuruyordu.

Alaşehir kazasının 1908 yılı itibariyle merkez nüfusu 9780 kişi iken, nahiye ve tüm köyleriyle birlikte toplam nüfusu 37.367 kişi idi.¹²⁵ Oysa kaza merkezinde bulunan asayişten sorumlu güvenlik kuvveti sayısı eşkıyalık faaliyetlerinin oldukça yoğun olduğu 1908 yılı gibi geç bir tarihte bile sadece 25 piyade ve 3 süvari jandarma neferi ile bir polis komiseri ve bir polis memurundan oluşuyordu.¹²⁶

Güçlü bir merkezi yönetimin tesis edilebilmesi, eşkıyayla etkin bir mücadelenin yapılabilmesi ve nihayetinde asayişin sağlanabilmesi için iyi işleyen bir haberleşme ve ulaşım ağına ihtiyaç vardı. Böylece Osmanlı Devleti Taşrayla daha sağlam bir bağ kurarak, çetelere karşı da daha hızlı ve etkili bir mücadele verebilecekti. Bu bağlamda Manisa'dan Alaşehir'e kadar telgraf

122 BOA, BEO. 2532/189847, 9 Mart 1905.

123 BOA, BEO. 2532/18947, 4 Mart 1321/17 Mart 1905.

124 BOA, BEO. 2332/18947, 4 Mart 1321/17 Mart 1905.

125 SVA. 1326, s.613.

126 Ags., s.611.

hattının temdidini ilk kez 2 Nisan 1874 tarihinde gerçekleştirildi.¹²⁷ Bununla birlikte telgrafın Aydın vilayetinin bütün sancak ve kazalarına ulaştırılması ancak 1891 yılında gerekleşebilecekti.

Ancak, telgraf merkezlerinde sadece birer memurun görevlendirilebildiği bu hatlar da oldukça yetersizdi. Alaşehir kazasında görev yapan bizim tespit edebildiğimiz ilk telgraf memuru Zihni Efendi'dir.¹²⁸ Öte yandan eşkıyalığın en yüksek seviyesine ulaştığı 1907 yılında bile hat, bir tek telden ibaret olup, İzmir üzerinden ve birçok merkezden aktarma yapmak suretiyle haberleşme sağlanabilmekteydi. Güvenlik problemlerinin yaygın olarak görüldüğü Alaşehir, Ödemiş, Tire ve Nazilli gibi vilayetin en büyük kazaları bile birbirleriyle doğrudan haberleşememekteydi.¹²⁹

22 Ekim 1908 tarihli Dâhiliye Nezareti'nden Aydın vilayetine gönderilen bir belgede ise merkezi hükümet ekonomik nedenlerden dolayı telgraf hattının yapımının eşkıya takibinde kolaylık sağlaması bakımından gerekli olup olmadığının bildirilmesini istiyordu.¹³⁰ Bu durum merkezi hazinenin içinde bulunduğu olumsuz hali bir kez daha gözler önüne serdiği gibi eşkıyaya karşı etkin bir mücadele verilmemesinin en önemli nedenlerinden birisini de oluşturmaktaydı.

Merkezi hükümetin yerel temsilcileri eşkıya çeteleriyle mücadelede kolluk kuvvetlerinin yetersizliği nedeniyle mecburiyeti karşısında çoğu zaman bölge halkından da yardım alıyorlardı. Fakat gerek eşkıya takibinde gerekse de çetelerle müsademede canla başla mücadelede gayret eden köylüler çoğunluğunun silahlarının olmaması var olanlarında eşkıya silahları karşısında tesirsizliği nedeniyle gerekli katkıyı sağlayamıyorlardı. Bu nedenle çetelerle meydana gelen çatışmalarda tüm iyi niyetlerine rağmen bu bi-are köylüler ya bozguna uğrayıp kısa sürede dağılıyorlar, ya da çok sayıda şehit ve yaralı vermek zorunda kalıyorlardı.¹³¹

Sonuç

Osmanlı döneminde ticaret yollarının yanı sıra askeri yollar bakımından da önemini korumayı başaran Alaşehir, ulaşım bakımından Manisa-Denizli ve İzmir-Uşak-Afyon güzergâhı üzerinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Alaşehir'in, Ege kıyılarını İç Anadolu Bölgesi'ne ve Ege'nin diğer önemli bir vadisi olan Büyük Menderes havzasına bağlayan önemli bir geçiş noktasında

127 BOA, İ..ŞD.. 28/1346, 15 S 1291.

128 SVA. 1296, s. 118.

129 Yetkin, age, s.42.

130 BOA, DH.MKT, 2634/59, 23 N 1326/19 Ekim 1908.

131 BOA, DH.MUİ. 2-7/3, 16 Mayıs 1326/29 Mayıs 1910.

yer alması, onun stratejik açıdan önemini daha da artırmaktadır. Yerleşim yerinin böyle işlek bir yol güzergâhında bulunması onu eski çağ döneminde de önemli kılmış ve gerek ticari ve gerekse de askeri hareketliliğin belirgin merkezlerinden biri haline getirmiştir.

Eşkîyalığın genelde Aydın vilayeti, özelde ise Alaşehir kazasında 20. Asrın başlarına kadar “zeybek” adı altında şiddeti artan bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Eşkîya ile çıkar ilişkisi ve iş birliği içerisinde giren sadece Alaşehir'deki ayan veya eşraf olarak nitelendirilen hanedan kökenli aileler değildir. Bunların yanı sıra yerel idarecilerin de bağlı buldukları devlet otoritesine rağmen çetelerle oldukça güçlü bağlar kurdukları bilinmektedir. Yatak adı verilen destekçiler ağına sahip olan eşkıyalar, sosyo-ekonomik yapının bozulmasına ve merkezi otoritenin bölgedeki gücünün azalmasına paralel olarak güçlerini artırmayı ve güvenliği zaafa uğratmayı başarmışlardır.

Aydın'dan Burdur'a hatta Konya'ya kadar oldukça geniş bir alanda faaliyet gösteren, 19. yüzyılın hatta Osmanlı Devleti'nin en önemli eşkıyalarından biri olan Çakırcalı Mehmet Efe, ele aldığımız yöre olan Alaşehir ve çevresinde de oldukça etkili olmuştur. Ünlü şaki Çakırcalıya yataklık eden yörenin önde gelen eşrafı arasında Mütevelli Oğlu Tevfik Bey, en önde gelen isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük derebeyleri soyundan gelen Tevfik Bey, Onun dağa çıkmasına yardım ettiği gibi önemli yatakları arasında da yer almaktadır. Kendisine düşman çetelerin artmasından çekinen Çakırcalı, Kara Ali ve Hacı İlyasoğlu Çolağa taslak çeteler kurdurmak suretiyle dağlardaki gücünü artırmıştır. Alaşehir ve çevresinde faaliyet gösteren çeteler arasında sadece Çakırcalı değil aynı zamanda Kamalı Mehmet ve taslak çeteleri olan Gökdeli ve Küçük İsmail Çeteleri ile Köselioğlu ve Çamlıcalı Hüseyin çeteleri de yer almaktadır. Ödemiş kazasında zuhur ederek Aydın sancağıyla Tire, Alaşehir, Salihli ve Kula kazalarında icrayı şekâvet eden eşkıya çetelerinin mevcut jandarmalar ile ele geçirilmeleri veya tenkilleri için her ne kadar gayret edilmişse de Martini ve Gara tüfeklerine sahip olan eşkıyaya karşı Şınayder tüfeklerini kullanan jandarma tarafından karşılık verilse bile etkili olunamamıştır. Bu durum Vilayet Valisi Kamil Paşa'nın bile şikayetlerine neden olmuş, bu nedenle bölgede etkin olan Çakırcaoğlu ve Köse Ali Oğlu gibi çetelerinin üstesinden gelinememiştir.

Eşkîya ile mücadelede olay yerine süratle intikal edebilmek ve başarılı bir sonuç alabilmek için şüphesiz ki yollar büyük önem arz etmektedir. Vilayet salnamelerinde yer alan ifadelere göre bu tarihlerde yol yapımına ivme kazandıran en önemli husus ticaret olmakla birlikte gerek kara gerekse de demir yolunun inşasının hızlanmasında etkili olan bir diğer husus ise güvenlik sorunudur. 19.yüzyılın sonlarına doğru merkezi otoritenin zayıflamasına

paralel olarak devletin taşradaki gücü hissedilir şekilde azalmış ve buna bağlı olarak da eyaletlerdeki eşkıyalık faaliyetleri ivme kazanmıştır.

Aydın vilayeti merkezi hükümete gönderdiği yazılarda elinde bulunan mevcut kuvvetlerin vilayetin hem güvenlik işlerinin sağlanmasında hem de tahsilât işlerinin yerine getirilmesinde yeterli olmadığını söyleyerek Alaşehir demiryolu hattında bulunan çeşitli milletlere mensup ameleler arasında ortaya çıkan çatışmaların bundan dolayı önlenemediğini belirtmiş ve vilayette bulunan jandarma miktarının artırılmasını talep etmiştir. Sadaret makamı vilayetin bu isteğini Harbiye Nezareti'ne iletmekle beraber hazinenin içinde bulunduğu hiç de iç açıcı olmayan durum merkezi hükümeti oldukça çaresiz bir vaziyette bırakmıştır. Bu durumda hükümet, yaklaşık yedi bin yabancı amelenin çalıştığı ve çatışmanın eksik olmadığı hat boyunda sükûneti sağlamak ve sefaretlerin şikâyetlerini önlemek için bölgeye jandarma takviyesi yapmak yerine vilayetleri kendi kaderine bırakmış ve gerek Aydın ve gerekse de Hüdavendigâr vilayetlerinden Alaşehir-Afyon demiryolu hattının güvenliğini kendi imkânlarıyla sağlamalarını beklemiştir. Hiç şüphesiz ki demiryolları, geçtiği yerleşim merkezlerinin sosyal, ekonomik ve demografik yapılarını doğrudan etkilemektedir. İzmir-Afyon demiryolu hattı Alaşehir'in önemini bir kat daha artırırken özellikle ticari alanda büyük bir canlılığa neden olmuştur. Bu bağlamda Alaşehir, bahsi geçen noktalarda demiryolunun gelmesinden olumlu olarak etkilenmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- BOA. BEO.** 775/58125, (23 Za 1313/6 Mayıs 1896); 786/58889, (17 Z 1313/30 Mayıs 1896); 813/60946, (19 Jun 1896); 805/60375, (24 M 1314/5 Temmuz 1896); 808/60528, (27 M 1314/8 Temmuz 1896); 817/61270, (3 Temmuz 1312/15 Temmuz 1896); 813/60946, (10 S 1314/21 Temmuz 1896); 817/61270, (10 Temmuz 1312/22 Temmuz 1896); 816/61183, (16 S 1314/27 Temmuz 1896); 817/61235, (16 Temmuz 1312/28 Temmuz 1896); 822/61603, (25 Temmuz 1312/6 Ağustos 1896); 874/65481, (01 Ra 1314/10 Ağustos 1896); 824/61795, (02 Ra 1314/11 Ağustos 1896); 825/61821, (03 Ra 1314/13 Ağustos 1896); 825/61815, (04 Ra 1314/13 Ağustos 1896); 826/61949, (8 Ra 1314/17 Ağustos 1896); 828/62027, (09 Ra 1314/18 Ağustos 1896); 822/61603, (12 Ağustos 1312/24 Ağustos 1896); 835/62595, (28 Ra 1314/6 Eylül 1896); 874/65481/3, (15 C 1314/21 Ekim 1896); 874/65481, (24 C 1314/30 Ekim 1896); 861/64511, (26 Ca 1314/2 Kasım 1896); 878/65796, (19 Teşrin-i Sani 1312/1 Aralık 1896); 878/65796, (24 Teşrin-i Sani 1312/6 Aralık 1896); 968/72590, (23 M 1315/23 Haziran 1897); 2532/189847, (25 Şubat 1905); 2532/18947, (4 Mart 1321/M.17 Mart 1905); 2532/189847, (8 Mart 1321/21 Mart 1905); 2532/189847, (9 Mart 1905); 2532/18947, (4 Mart 1321/17 Mart 1905)
- BOA. DH.MKT.** 785/42, (4 Teşrin-i Evvel 1319/17 Ekim 1903); 785/42, (7 Teşrin-i Evvel 1319/20 Ekim 1903); 785/42, (9 Teşrin-i Sani 1319/22 Kasım 1903); 785/42, (24 Teşrin-i Sani 1319/7 Aralık 1903); 785/42, (13 Kanun-u Evvel 1319/26 Aralık 1903); 784/42, (27 Nisan 1320/11 Mayıs 1904); 785/42, (24 Nisan 1320/8 Mayıs 1904); 1114/53, (16 B 1324/5 Eylül 1906); 2634/59, (23 N 1326/19 Ekim 1908).
- BOA. DH. MUI.** 2-7/3, (16 Mayıs 1326/29 Mayıs 1910); 2-7/3, (17 Mayıs 1326/M.30 Mayıs 1910); 2-7/3, (23 Mayıs 1326/5 Haziran 1910); 2-7/13, (24 Mayıs 1326/6 Haziran 1910); 2-7/13, (25 Mayıs 1326/7 Haziran 1910); 2-7/13, (31 Mayıs 1326/13 Haziran 1910); 2-7/13, (24 Mayıs 1326/6 Haziran 1910); 2-7/13, (25 Mayıs 1326/7 Haziran 1910); 2-7/3, (16 Mayıs 1326/29 Mayıs 1910); 2-7/13, (31 Mayıs 1326/13 Haziran 1910); 2-7/13, 2 Haziran 1326/15 Haziran 1910
- BOA. DH.TMIK.M..** 4/77, (06 Z 1313/19 Mayıs 1896); 11/59, (24 S 1314/4 Ağustos 1896); 13/10, (19 Ra 1314/28 Ağustos 1896).
- BOA. HR.HMŞ.İŞO.**185/49, (30 B 1315/24 Aralık 1897).
- BOA. İ..AS..** 18/1314/Ca-06, (20 Ca 1314/27 Ekim 1896).
- BOA. İ..ŞD..** 28/1346, (15 S 1291)

BOA. YA.HUS. 469/35; 507/56, 24 N 1324/11 Kasım 1906

BOA. Y. EE.. KP. 24/2357, (09 S 1323/14 Nisan 1905); 24/2368, (19 S 1323/24 Nisan 1905); 27/2672, (01 M 1324/25 Şubat 1906); 28/2756, (05 S 1324/30 Mart 1906); 29/2818, (27 S 1314/21 Nisan 1906); 29/2830, (05 Ra 1324/29 Nisan 1906); 29/2853, (16 Ra 1324/10 Mayıs 1906)

BOA. Y.MTV. 164/259, (15 Ra 1315/14 Ağustos 1897); 280/67, (14 N 1323/11 Kasım 1905).

BOA. Y.PRK.ASK. 228/31, (15 S 1323/20 Nisan 1905); 241/59, (12 Ş 1324/1 Ekim 1906); 247/70, (13 Şubat 1322/26 Şubat 1907).

Belgesel Kaynaklar

Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1296/M.1878, Vilayet Basımevi.

Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1302/M.1885, Vilayet Basımevi.

Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1312/M.1894, Vilayet Basımevi.

Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1326/M.1908, Vilayet Basımevi.

Gazeteler

Ahenk, 5 Nisan 1322/18 Nisan 1906.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ceylan, Mehmet Akif, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma Alaşehir*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004.

Erdem, Gülin, *Kastamonu, Aydın, Hüdavendigar ve Ankara Vilayetlerinin İdari Taksimatı (1272 h./ 1855-6 ile 1328 h./1910-1)*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2001.

Feridun Emecen, "Alaşehir", DİA, C.2, İstanbul 1989.

Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

Hasbawm, J. Eric, *Eşkıyalar* (Türkçesi: Osman Akinhay), a Agora Kitaplığı, İstanbul 2011.

İpek, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK. Basımevi, Ankara 1999.

Kemal, Yaşar, *Çakırcalı Efe*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

Konukçu, Enver, "Manisa Demiryolu (Yapılış ve Gazete Haberleri 1865-1923)", *Manisa Dergisi*, Sayı I.

Kurmuş, Orhan, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Savaş Yayınları, Ankara 1982.

Otman, Ahmet-Aksakal, Ali, *Salihli (Antik Çağdan Günümüze)*, Salihli 2004.

Uluçay, Çağatay, *18. ve 19. Yüzyılda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1955.

Varlık, Bülent, *On Dokuzuncu Yüzyılda Emperyalizminin Batı Anadolu'da Yayılması*, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları No:15, Ankara 1976, s.44.

Yetkin, Sabri, *Egede Eşkıyalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.